

Arbeidsmarktenquête 2007

Verwachtingen en meningen over de arbeidsmarkt 2008-2010

Jan Nelissen en Klaas de Vos

14 november 2007

**Raad voor Werk en Inkomen
CentERdata**

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Algemene verwachtingen ten aanzien van de arbeidsmarkt	3
Specifieke onderwerpen aangaande de arbeidsmarkt.....	4
Behoeftte aan flexibiliteit.....	6
Arbeidsmobiliteit.....	8
Aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt.....	9
Inleiding.....	10
1 Algemene verwachtingen ten aanzien van de arbeidsmarkt	13
Werkgelegenheid	13
Verwachting werkloosheid.....	14
Arbeidsparticipatie vrouwen.....	16
2 Specifieke onderwerpen aangaande de arbeidsmarkt	18
Vrouwen in topposities	18
Werknemers afkomstig uit Oost-Europese landen.....	19
Aantal zelfstandigen.....	20
Inkomensverschillen.....	20
De situatie van allochtonen	21
Kwaliteit van de aansluiting tussen beroepsonderwijs en arbeidsmarkt	22
Inzetbaar houden oudere werknemers.....	23
Optimaal combineren van zorg en arbeid.....	24
Bijstand en inzetbaarheid op de arbeidsmarkt.....	25
3 Behoeftte aan flexibiliteit	27
4 Arbeidsmobiliteit.....	32
5 Overig	37
Bijlage 1 Antwoorden per respondentgroep	40

Samenvatting

Dit rapport beschrijft de resultaten van de Arbeidsmarktenquête 2007, die gehouden is in het kader van het Najaarscongres van de RWI op 14 november 2007. Het doel van deze enquête is zicht te krijgen op de meningen en verwachtingen van 'arbeidsmarktprofessionals' over de arbeidsmarkt in de periode tot 2010. Het gaat hier om personen die een rechtstreekse, beroepsmatige relatie hebben met de arbeids- en re-integratiemarkt. Daarnaast wordt bezien of de meningen en verwachtingen van deze arbeidsmarktprofessionals overeenkomen met die van de Nederlandse bevolking. Evenals vorig jaar zijn de arbeidsmarktprofessionals door de RWI benaderd via de elektronische nieuwsbrief *RWI-zine*. De opinie van de Nederlandse bevolking is in beeld gebracht via een internetenquête onder het CentERpanel - een representatieve steekproef van Nederlandse huishoudens - van CentERdata (Universiteit van Tilburg). Wat betreft de arbeidsmarktprofessionals onderscheiden we betrokkenen bij Uitvoering, Re-integratie, vertegenwoordigers van Werknemers, Werkgevers, Overheid en Overigen.

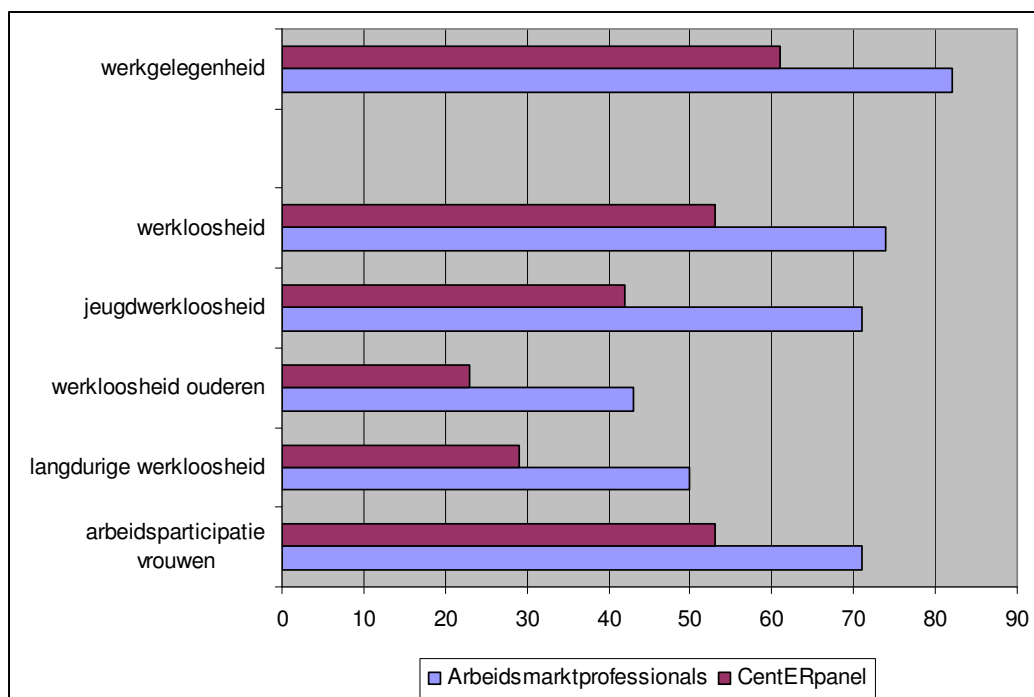
Het rapport laat zien dat de arbeidsmarktprofessionals en de Nederlandse bevolking niet altijd dezelfde meningen en verwachtingen hebben ten aanzien van arbeidsmarktontwikkelingen. Echter, ook de arbeidsmarktprofessionals onderling verschillen nogal eens van mening. In deze samenvatting zullen we de diverse onderwerpen langslopen en de meest markante verschillen vermelden.

Algemene verwachtingen ten aanzien van de arbeidsmarkt

Ten aanzien van de ontwikkeling van de werkgelegenheid tot 2010 is men eensgezind: deze zal volgens de meerderheid in alle partijen licht of fors toenemen. De arbeidsmarktprofessionals voorzien vaker een stijging dan de Nederlandse bevolking: 82% tegenover 61% (zie Grafiek 1). Overigens zijn de arbeidsmarktprofessionals iets minder optimistisch in vergelijking met vorig jaar, toen bijna 90% een stijging verwachtte. Gemiddeld genomen zijn de groepen Overheid, Werkgevers en Rest meer optimistisch gestemd en de vertegenwoordigers van de Werknemers het minst optimistisch.

Wat betreft de totale werkloosheid wordt in de periode tot 2010 door de meeste respondenten een daling verwacht. Ook hier zijn arbeidsmarktprofessionals (met 74%) optimistischer dan de Nederlandse bevolking (53%). In tegenstelling tot de werkgelegenheid, is er nauwelijks verschil in verwachtingen in vergelijking met vorig jaar.

Grafiek 1 Percentages met positieve verwachtingen over arbeidsmarkt

Alle partijen verwachten dat de jeugdwerkloosheid vrijwel in dezelfde mate afneemt als de totale werkloosheid. Opgemerkt moet worden dat de groep Re-integratie hier een geringere daling verwacht. Minder optimistisch is men over de werkloosheid onder ouderen. Hiervan verwacht 43% van de arbeidsmarktprofessionals en 23% van de Nederlanders een daling. Werknemers en de Nederlandse bevolking (44%) verwachten zelfs vaker een stijging. Ook de groepen Re-integratie en Uitvoering zijn aanmerkelijk minder optimistisch gestemd in vergelijking met andere groepen. Over de groep langdurig werklozen is men iets optimistischer gestemd dan over de oudere werklozen. Van de arbeidsmarktprofessionals verwacht 50% een daling van het aantal langdurig werklozen, en van de Nederlandse bevolking 29%.

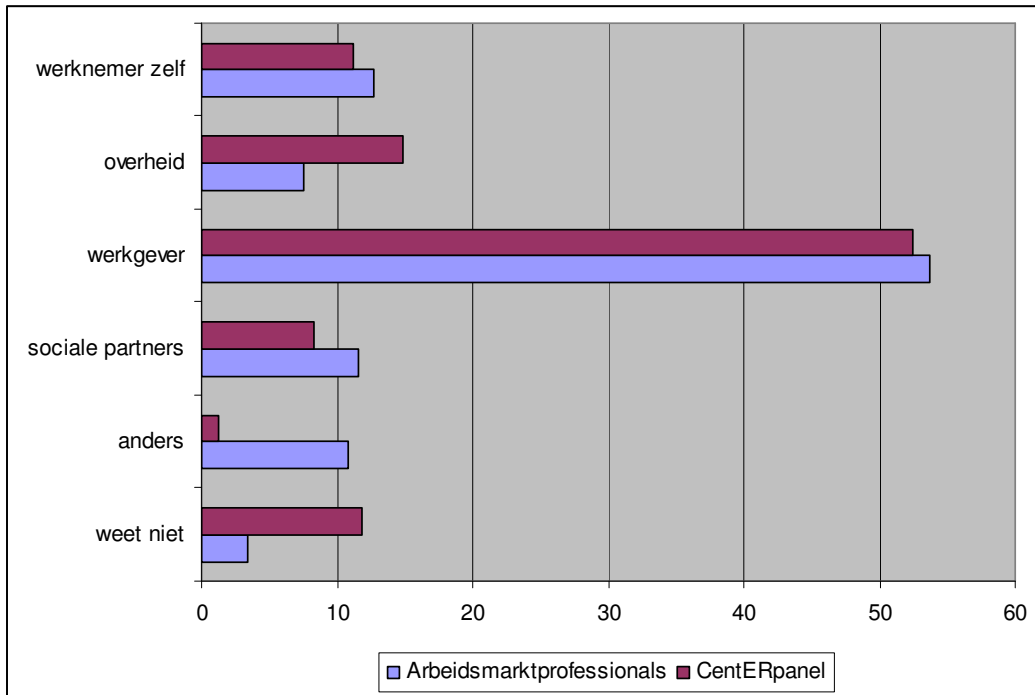
De arbeidsparticipatie onder vrouwen zal naar verwachting verder toenemen. Met een percentage van 71% dat een toename verwacht zijn de arbeidsmarktprofessionals wederom optimistischer dan de gemiddelde Nederlander (53%).

Specifieke onderwerpen aangaande de arbeidsmarkt

Waar het gaat om het inzetbaar houden van oudere werknemers, vindt zowel de gemiddelde arbeidsmarktprofessional als de gemiddelde Nederlander dat hierbij vooral werkgevers in gebreke blijven. Voor meer dan 50% van de respondenten is de werkgever de grote boosdoener, terwijl de werknemer zelf door 10 tot 20% van de respondenten als hoofdverantwoordelijke wordt gezien (zie Grafiek 2).

Het zal overigens niet verbazen dat de groepen Werknemers en Werkgevers vergeleken met de andere groepen een afwijkend antwoordpatroon laten zien.

Grafiek 2 Wie blijft in gebreke bij inzetbaar houden oudere werknemers?

De arbeidsmarktprofessionals en de Nederlandse bevolking hebben in grote lijnen dezelfde mening over de inzetbaarheid van personen met een bijstandsuitkering (eventueel na het doorlopen van een re-integratietraject). Gemiddeld verwacht men dat ongeveer 40% van deze groep inzetbaar is op de reguliere arbeidsmarkt.

Wat betreft gesubsidieerde arbeid is men vrij stellig. Vrij algemeen is men van mening dat gesubsidieerde arbeid tot doel moet hebben inzetbaarheid op de reguliere arbeidsmarkt te realiseren.

Zowel arbeidsmarktprofessionals als de Nederlandse bevolking verwachten een lichte stijging van het aantal vrouwen in topposities. Het faciliteren van de combinatie zorg en arbeid zien de respondenten vooral als een collectieve taak: volgens hen vervullen overheid en sociale partners een sleutelrol. De individuele burger lijkt hier zelf relatief weinig aan te kunnen bijdragen. Interessant is te zien dat de groep Overheid minder dan anderen hier een taak voor zich weggelegd ziet.

Vrijwel iedereen verwacht een toename van het aantal werknemers in Nederland afkomstig uit een van de Oost-Europese landen. Een groot deel van de respondenten verwacht zelfs een forse toename. Dit geldt in het bijzonder voor de groep Uitvoering. Ook is de algemene verwachting dat het aantal zelfstandige ondernemers (inclusief zzp'ers) tussen nu en 2010 zal stijgen. Arbeidsmarktprofessionals verwachten hier – evenals ten aanzien van het aantal uit Oost-Europa afkomstige werknemers – een grotere stijging in vergelijking met de Nederlandse bevolking.

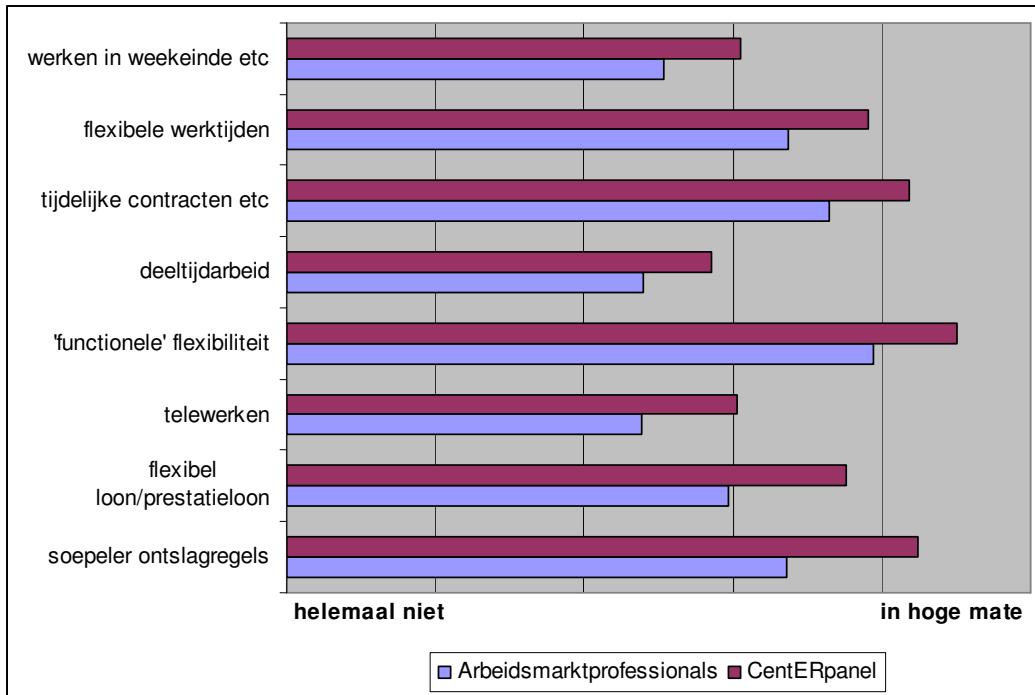
Er is eveneens grote overeenstemming over de inkomensverschillen; deze zullen naar verwachting tussen nu en 2010 stijgen. Over de mate waarin is men vrij eensgezind, met uitzondering van de groep Werknemers. Deze laatste groep verwacht een aanzienlijk grotere toename in vergelijking met de andere groepen en de Nederlandse bevolking.

Enigszins optimistisch is men gestemd over de veranderingen in de achterstand van allochtonen ten opzichte van autochtonen. De meerderheid verwacht dat deze achterstand licht zal dalen, waarbij de groepen Werknemers en werkgevers het meeste optimisme ten toon spreiden. De Nederlandse bevolking is gemiddeld gesproken echter wat minder optimistisch dan de arbeidsmarktprofessionals. Een zeer opvallende bevinding is dat vrijwel een ieder van mening is dat er op de arbeidsmarkt sprake is van discriminatie op basis van etnische afkomst, waarbij de arbeidsmarktprofessionals in 44% van de gevallen zelfs spreken over discriminatie in hoge of zeer hoge mate.

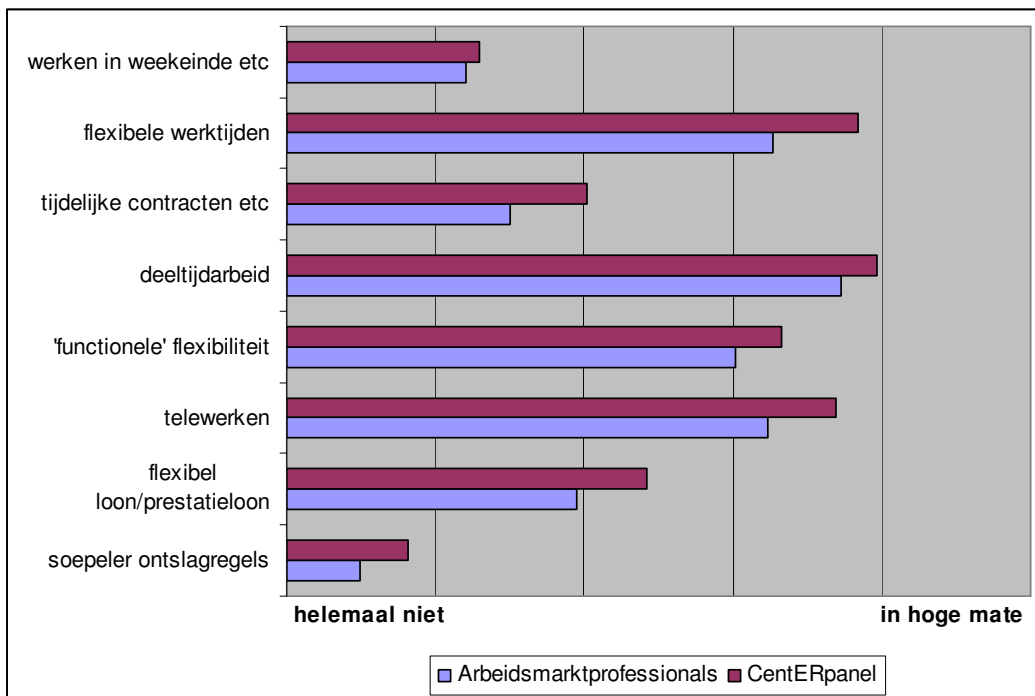
Behoeftte aan flexibiliteit

Flexibiliteit van de arbeidsmarkt is een hot item. In de Arbeidsmarktenquête is gevraagd hoe respondenten de behoefte aan flexibiliteit inschatten zowel aan de zijde van de werknemers als aan die van de werkgevers. De respondenten zijn tamelijk eensgezind over het feit dat werkgevers op vrijwel alle punten meer behoefte hebben aan flexibiliteit dan nu het geval is, met als uitzonderingen deeltijdarbeid en telewerken, waar men eerder neutraal denkt over de behoeften van werkgevers (zie Grafiek 3 en Grafiek 4).

Grafiek 3 Beoordeling van behoefte werkgevers aan toename flexibiliteit

Grafiek 4 Beoordeling van behoefte werknemers aan toename flexibiliteit

Voor deze twee laatste punten schat men de behoefte van de werknemer daarentegen juist hoog in, terwijl werknemers volgens de respondenten slechts in beperkte mate behoefte hebben aan werken in het weekeinde, flexibele contracten, flexibele beloning en in het bijzonder soepeler ontslagregels.

Wat betreft flexibele werktijden schat men de behoeften van zowel werkgever als werknemer eensgezind hoog in. Men kan zich bij de behoefte aan flexibele werktijden afvragen of werkgevers en werknemers hier hetzelfde voor ogen hebben. Helder is ook dat de behoeften aan flexibiliteit het verst uit elkaar liggen bij de onderwerpen soepeler ontslagregels en flexibele contracten. Opvallend is dat de gemiddelde Nederlander de behoefte van de werkgevers aan meer flexibiliteit in het algemeen hoger inschat dan de arbeidsmarktprofessionals, inclusief de groep Werkgevers zelf. De vertegenwoordigers van de Werknemers onder de arbeidsmarktprofessionals zien de noodzaak voor verdere flexibilisering daarentegen juist het minst. Verder valt op dat de groep Overheid de noodzaak van soepeler ontslagregels onder werkgevers hoger inschat dan de groep Werkgevers zelf. Tot slot is van belang dat alle andere groepen meer behoefte aan flexibiliteit van werknemers ten aanzien van flexibele beloning en soepeler ontslagregels vermoeden, dan de vertegenwoordigers van de Werknemers. Blijkbaar bestaan er belangrijke verschillen in perceptie tussen de groep Werknemers enerzijds en de overige arbeidsmarktprofessionals anderzijds.

Arbeidsmobiliteit

Ten aanzien van mobiliteit geldt dat er in het bijzonder onder de arbeidsmarktprofessionals een aanzienlijke groep is die van mening is dat er te weinig vrijwillig van werkgever gewisseld wordt (externe mobiliteit) en een nog grotere groep die vindt dat er te weinig functiewisselingen (interne mobiliteit) plaats vinden. Wel is de verwachting dat de externe mobiliteit (licht) zal toenemen. Dat geldt ook voor de intersectorale mobiliteit (waarbij men niet alleen van werkgever wisselt, maar ook naar een andere branche of sector overstapt). Als belemmeringen voor meer externe mobiliteit ziet men vooral praktische factoren (verhuizen, gevolgen voor kinderen, et cetera). Arbeidsmarktprofessionals noemen relatief ook vaak de mentaliteit van werknemers. Verder vormen institutionele factoren (sociale zekerheidswetgeving en pensioenrichtlijnen) een belangrijke belemmering voor deze vorm van mobiliteit.

Aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt

Het zal niet verbazen gegeven de recente discussie in de media dat de gemiddelde respondent niet erg enthousiast is over de kwaliteit van de aansluiting tussen beroepsonderwijs en arbeidsmarkt. De meerderheid vindt deze matig tot slecht. Echter, een kwart van de respondenten is minder negatief en betitelt de kwaliteit van de aansluiting als voldoende of goed.

Al met al is zowel onder arbeidsmarktprofessionals als onder de Nederlandse bevolking in het algemeen sprake van licht optimisme over de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt tot 2010. Met betrekking tot de behoefte aan meer flexibiliteit onderkennen beide groepen de grote tegenstellingen tussen werkgevers en werknemers, waarbij opvalt dat de groep Werknemers de door werkgevers gewenste flexibiliteit ten aanzien van contracten, beloning en ontslagregels onderschat, maar de groep Werkgevers de door werknemers gewenste flexibiliteit op deze terreinen overschat.

Inleiding

Deze rapportage beschrijft de resultaten van de Arbeidsmarktenquête 2007. Het doel van deze enquête is zicht te krijgen op de meningen en verwachtingen van ‘arbeidsmarktprofessionals’ over de arbeidsmarkt in de periode tot 2010. Daarnaast is ook de Nederlandse bevolking gevraagd naar haar meningen en verwachtingen. De enquête is gehouden in het kader van het Najaarscongres van de RWI dat plaatsvindt op 14 november 2007.

Voor de Arbeidsmarktenquête 2007 zijn twee groepen benaderd. Op de eerste plaats is de enquête uitgezet onder de relaties van de RWI via de elektronische nieuwsbrief *RWI-zine*. Het gaat hier om personen die een rechtstreekse, beroepsmatige relatie hebben met de arbeids- en re-integratiemarkt. We duiden ze daarom als de ‘arbeidsmarktprofessionals’ en onderscheiden daarbinnen de volgende groepen:

- Uitvoering: uitvoerders in de sociale zekerheid (CWI, UWV, SVB);
- Re-integratiebedrijven: re-integratiebedrijven, maar ook: arbodiensten, interventiebedrijven en scholingsinstituten;
- Werknemers: werknemers(organisaties), cliënten, publiek;
- Werkgevers: werkgevers(organisaties);
- Overheid: de overheidssector (politiek en ambtelijk, zowel lokaal als landelijk);
- Rest (bijvoorbeeld: onderzoeks- en adviesbureaus/-organisaties).

Op de tweede plaats is de Nederlandse bevolking geënuquêteerd. Deze enquête is uitgevoerd door CentERdata in Tilburg. De vragen zijn gesteld aan de leden van het CentERpanel, een representatieve steekproef van Nederlandse huishoudens die wekelijks vragen beantwoorden. Het betreft een Internetpanel. Huishoudens die geen toegang hebben tot Internet krijgen van CentERdata een Internetaansluiting en de daarbij behorende apparatuur. Voor huishoudens zonder persoonlijke computer is dat een zogenaamde set-top box die kan worden aangesloten op een TV toestel dat dan als terminal dienst doet. Het CentERpanel wordt gebruikt voor veel wetenschappelijk economisch onderzoek in Nederland en daarbuiten.

In totaal hebben 672 ‘arbeidsmarktprofessionals’ de vragenlijst ingevuld¹. In 2006 bedroeg dat aantal 733. De resultaten hiervan geven een adequaat beeld van de opvattingen van de arbeidsmarktprofessionals. Daarnaast hebben dit jaar 1565 personen de enquête ingevuld via het CentERpanel. De uitkomsten in deze groep kunnen worden opgevat als de mening van de Nederlandse bevolking als geheel.

De arbeidsmarktprofessionals is gevraagd naar hun achtergrond. Deze is weergegeven in de volgende tabel. Hierin is ook weergegeven tot welke van de voornoemde groep men gerekend is in de tabelleringen.

Tabel 0-1 Achtergrond arbeidsmarktprofessionals

<i>Achtergrond</i>	<i>Groep</i>	<i>Arbeidsmarktprofessionals</i>			
		2007		2006	
ambtenaar gemeente / provincie	Overheid	67	10%	75	10%
ambtenaar landelijke overheid	Overheid	24	4%	20	3%
cliënt / cliëntenvertegenwoordiging	Werknemers	19	3%	27	4%
media	Rest	7	1%	8	1%
onderzoeksbureau, adviesorganisatie	Rest	83	12%	88	12%
politiek gemeente / provincie	Overheid	10	1%	4	1%
politiek landelijk	Overheid	5	1%	11	2%
re-integratie, arbo, interventie, scholing, onderwijs, opleiding	Re-integratie	226	34%	260	35%
uitvoering sociale zekerheid	Uitvoerders	56	8%	57	8%
werkgevers-, branche-, sectororganisaties, bedrijfsleven	Werkgevers	77	11%	80	10%
werknemersorganisaties	Werknemers	25	4%	24	4%
overig	Rest	72	11%	79	11%
totaal	Totaal RWI	671	100%	733	100%

De grootste groep is werkzaam op het terrein van re-integratie, arbo, interventie, scholing, onderwijs en opleiding (34% in 2007). Gegeven het werkveld van de RWI zal dat niet verwonderen. Andere (grotere) groepen zijn ambtenaren (14%), werkgevers-, branche-, sectororganisaties en bedrijfsleven (11%) en uitvoerders op het terrein van de sociale zekerheid (8%). Opvallend is het relatief grote aandeel personen werkzaam bij een onderzoeksbureau of adviesorganisatie (12%).

¹ Van een persoon is een deel van de antwoorden verloren geraakt.

Wellicht nog opvallender is het nagenoeg ontbreken van de politici (2%). Vergelijken we de enquêtes in 2006 en 2007 dan zien we dat de verdeling over de diverse groepen nagenoeg dezelfde is.

Wat betreft de Nederlandse bevolking geeft 9% aan zich beroepsmatig met de arbeidsmarktsector bezig te houden; zie Tabel 0-2.

Tabel 0-2 Houdt u zich beroepsmatig met de arbeidsmarktsector bezig?

	2007	
	Nederlandse bevolking	
ja	135	9%
nee	1430	91%
totaal	1565	100%

De enquête kan onderverdeeld worden in vijf thema's:

1. Algemene verwachtingen ten aanzien van de arbeidsmarkt
2. Specifieke onderwerpen gerelateerd aan de arbeidsmarkt
3. Behoeftte aan flexibiliteit
4. Mobiliteit
5. Overige elementen

In het hiernavolgende zullen we de resultaten voor deze thema's achtereenvolgens bezien. In dit rapport beperken we ons daarbij voornamelijk tot rechte tellingen van de antwoorden op de diverse vragen, waarbij we ons afvragen of er verschillen zijn tussen de arbeidsmarktdeskundigen en de Nederlandse bevolking en tussen de diverse subgroepen binnen de groep arbeidsdeskundigen. De onderlinge samenhang tussen de antwoorden op de verschillende vragen blijft grotendeels buiten beschouwing. Nader onderzoek zou daarover nog interessante conclusies aan het licht kunnen brengen.

1 Algemene verwachtingen ten aanzien van de arbeidsmarkt

Aan de respondenten zijn op de eerste plaats een aantal vragen voorgelegd over algemene arbeidsmarktverwachtingen voor de periode tot 2010. Het betreft hier vragen over de ontwikkeling van de werkgelegenheid en werkloosheid, waarbij bij de laatste een aantal specifieke groepen onderscheiden wordt. Een aantal van deze vragen is ook vorig jaar aan de arbeidsmarktprofessionals gesteld. In deze gevallen zijn ook de antwoorden in 2006 vermeld.

Werkgelegenheid

Zowel de arbeidsmarktprofessionals als de Nederlandse bevolking verwachten dat de werkgelegenheid tot 2010 zal toenemen; zie Tabel 1-1. Hierbij zijn de arbeidsmarktprofessionals aanzienlijk optimistischer dan de gemiddelde Nederlander.² Verwacht iets meer dan 60% van de Nederlanders dat de werkgelegenheid zal toenemen, onder de arbeidsmarktprofessionals is dat in 2007 meer dan 80% (terwijl dat vorig jaar net iets minder dan 90% was). Daarbij is 17% van de arbeidsmarktprofessionals van mening dat die stijging fors zal zijn. Dat was vorig jaar echter aanzienlijk hoger, namelijk 28%. Een kleine groep - 6% van de arbeidsmarktprofessionals – voorziet een daling van de werkgelegenheid. Dat is een verdubbeling vergeleken met vorig jaar.

Tabel 1-1 Verwachting werkgelegenheid (tot 2010)

	2007		2006	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarkt-professionals	Arbeidsmarkt-professionals	Arbeidsmarkt-professionals
fors stijgen	142 9%	111 17%	202 28%	
licht stijgen	816 52%	433 65%	450 61%	
stabiel blijven	350 22%	82 12%	48 7%	
licht dalen	166 11%	32 5%	21 3%	
fors dalen	16 1%	6 1%	3 0%	
weet niet / geen mening	75 5%	7 1%	9 1%	
totaal	1565 100%	671 100%	733 100%	

² De verschillen in verwachtingen tussen arbeidsmarktdeskundigen en de Nederlandse bevolking zijn op basis van de chi-kwadraat toets steeds significant, met uitzondering van de verwachtingen betreffende het aantal vrouwen in topposities (Tabel 2-1). De overschrijdingskans is daarbij in het algemeen kleiner dan 1%.

De verwachtingen zijn voor 2007 ook weergegeven voor de diverse onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals, zie Grafiek 7 in de bijlage. Hierbij zijn de verwachtingen in een enkel cijfer per groep geaggregeerd.³ De verschillen tussen de diverse groepen respondenten zijn beperkt. Wel is duidelijk dat de groepen Overheid, Werkgevers en Rest het meest optimistisch zijn en de groep Werknemers en de Nederlandse bevolking (CentERpanel) het minst optimistisch.

Verwachting werkloosheid

Drie kwart van de arbeidsmarktprofessionals verwacht dat de werkloosheid zal dalen in de periode tot 2010, 15% verwacht zelfs dat de daling fors zal zijn. Een en ander komt overeen met de verwachtingen vorig jaar. 10% van de arbeidsmarktprofessionals voorziet een stijging van de werkloosheid. Ook hier zien we dat de arbeidsmarktprofessionals optimistischer zijn in vergelijking met de Nederlandse bevolking. Hier verwacht iets meer dan de helft een daling terwijl 17% een stijging voorziet.

Tabel 1-2 Verwachting werkloosheid (periode tot 2010)

	2007		2006		2006	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarkt-professionals	Arbeidsmarkt-professionals	Arbeidsmarkt-professionals	Arbeidsmarkt-professionals	Arbeidsmarkt-professionals
fors stijgen	39	3%	14	2%	16	2%
licht stijgen	213	14%	55	8%	78	11%
stabiel blijven	413	26%	105	16%	89	12%
licht dalen	750	48%	393	59%	432	59%
fors dalen	79	5%	100	15%	111	15%
weet niet / geen mening	71	5%	4	1%	7	1%
totaal	1565	100%	671	100%	733	100%

Ten aanzien van de jeugdwerkloosheid (15-25 jarigen) – zie Tabel 1-3 – zien de arbeidsmarktprofessionals nagenoeg geen afwijkingen in vergelijking met het in de vorige tabel geschetste totaalbeeld. 70% verwacht dat de jeugdwerkloosheid zal dalen, terwijl 12% een stijging verwacht. In vergelijking met vorig jaar is het percentage arbeidsmarktprofessionals dat een stijging van de jeugdwerkloosheid

³ Deze indicator is als volgt per groep bepaald: [(2 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'fors stijgen') + (1 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'licht stijgen') – (2 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'fors dalen') – (1 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'licht dalen')] / aantal respondenten. 'Forse' stijgingen of dalingen krijgen dus het dubbele gewicht in vergelijking met 'lichte' dalingen of stijgingen.

verwacht licht gedaald. In tegenstelling tot de arbeidsmarktprofessionals verwacht de Nederlandse bevolking dat de daling in de jeugdwerkloosheid achterblijft bij het algemene beeld. Slecht 42% verwacht een daling van de jeugdwerkloosheid en bijna een kwart voorziet een stijging van de jeugdwerkloosheid.

Tabel 1-3 Verwachting jeugdwerkloosheid (periode tot 2010)

	2007				2006	
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals		Arbeidsmarkt-professionals	
fors stijgen	55	4%	11	2%	25	3%
licht stijgen	300	19%	67	10%	95	13%
stabiel blijven	461	30%	108	16%	94	13%
licht dalen	576	37%	273	41%	277	38%
fors dalen	79	5%	199	30%	229	31%
weet niet / geen mening	94	6%	13	2%	13	2%
totaal	1565	100%	671	100%	733	100%

Ten aanzien van de werkloosheid onder ouderen (de 50- tot 65-jarigen) zijn zowel de arbeidsmarktprofessionals als de gemiddelde Nederlander minder optimistisch; zie Tabel 1-4. Slechts 43% van de arbeidsmarktprofessionals en nog geen kwart van de Nederlanders verwacht een daling van de werkloosheid onder ouderen.

Tabel 1-4 Verwachting werkloosheid onder ouderen (periode tot 2010)

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
fors stijgen	191	12%	72	11%
licht stijgen	504	32%	148	22%
stabiel blijven	435	28%	160	24%
licht dalen	321	21%	249	37%
fors dalen	27	2%	38	6%
weet niet / geen mening	87	6%	4	1%
totaal	1565	100%	671	100%

Van de arbeidsmarktprofessionals voorziet een derde en van de Nederlanders verwacht zelfs 45% een stijging van de werkloosheid onder ouderen tussen nu en

2010. Rond de 25% in beide groepen verwacht dat de werkloosheid onder ouderen stabiel blijft.

Ten aanzien van langdurig werklozen – personen die langer dan een jaar werkloos zijn – is men ietwat optimistischer in vergelijking met ouderen. Dat komt tot uiting in een iets groter aandeel dat verwacht dat de werkloosheid onder deze groep zal dalen. Hier verwacht 50% van de arbeidsmarktprofessionals en 29% van de Nederlanders een daling en 30 respectievelijk 41% verwacht dat de werkloosheid hier stabiel blijft. Maar ook hier geldt dat een niet te verwaarlozen deel verwacht dat de werkloosheid in de groep langdurig werklozen zal stijgen.

Tabel 1-5 De ontwikkeling in het aantal langdurig werklozen (langer dan 1 jaar)

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarktprofessionals	
fors stijgen	94	6%	27	4%
licht stijgen	252	19%	97	14%
stabiel blijven	638	41%	203	30%
licht dalen	401	26%	295	44%
fors dalen	40	3%	43	6%
weet niet / geen mening	100	6%	6	1%
totaal	1565	100%	671	100%

Bezien we het beeld voor de onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals (zie Grafiek 7 in Bijlage 1) dan is helder dat de vertegenwoordigers van de Werknemers het minst optimistisch zijn; wat betreft hun verwachtingen over de totale werkgelegenheid, de totale werkloosheid, de werkloosheid onder ouderen en de langdurige werkloosheid zijn zij vergelijkbaar met de gemiddelde Nederlander. Alleen over de ontwikkeling van de jeugdwerkloosheid zijn de Werknemers optimistischer dan het CentERpanel. Opvallend is verder dat de groep Re-integratie minder dan gemiddeld optimistisch is over de ontwikkelingen van de jeugdwerkloosheid en de werkloosheid onder ouderen. De groep Werkgevers toont zich op de meeste punten het meest optimistisch. Voor het overige zijn de verschillen tussen de verschillende groepen arbeidsmarktprofessionals in het algemeen beperkt.

Arbeidsparticipatie vrouwen

In het kader van de werkgelegenheidsontwikkeling is ook specifiek gevraagd naar de arbeidsparticipatie van vrouwen (zie Tabel 1-6). Iets minder dan een kwart van de

arbeidsmarktprofessionals en een derde van de Nederlandse bevolking verwacht weinig veranderingen. De meerderheid voorziet wel een toename van de arbeidsparticipatie van vrouwen. Bij arbeidsmarktprofessionals is het percentage dat een toename verwacht met 71% vrijwel even hoog als in 2006 en onder de Nederlandse bevolking ligt het op 53%. Een gering aantal personen in beide groepen verwacht echter een daling van de arbeidsparticipatie van vrouwen. Ook hier zien we het ondertussen bekende beeld dat de arbeidsmarktprofessionals in het algemeen meer optimisme ten toon spreiden in vergelijking met de gemiddelde Nederlander. Het verschil is echter beperkt. Dat geldt ook voor de verschillen tussen de onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals; zie Grafiek 8 in Bijlage 1.

Tabel 1-6 Verwachting arbeidsparticipatie van vrouwen (periode tot 2010)

	2007				2006	
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals		Arbeidsmarkt-professionals	
fors stijgen	100	6%	46	7%	65	9%
licht stijgen	733	47%	432	64%	463	63%
stabiel blijven	513	33%	147	22%	173	24%
licht dalen	85	5%	32	5%	24	3%
fors dalen	5	0%	7	1%	3	0%
weet niet / geen mening	129	8%	7	1%	5	2%
totaal	1565	100%	671	100%	733	100%

Zoals in de inleiding al werd opgemerkt, beperken we ons in dit rapport voornamelijk tot rechte tellingen en laten we geen resultaten zien over de onderlinge samenhang tussen de variabelen. Een factoranalyse van de antwoorden op de vragen over de toekomstige ontwikkelingen van werkgelegenheid en diverse vormen van werkloosheid toont bijvoorbeeld aan dat die antwoorden een zodanige onderlinge samenhang te vertonen dat op grond daarvan een theoretisch consistente indicator kan worden afgeleid die het optimisme van de respondenten over de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt weergeeft. Ook op basis van deze indicator blijken de arbeidsmarktdeskundigen overigens optimistischer dan de Nederlandse bevolking.

2 Specifieke onderwerpen aangaande de arbeidsmarkt

In dit hoofdstuk bezien we een aantal specifieke onderwerpen die voor een deel vooral recent in de belangstelling zijn gekomen. Het betreft:

- het aantal vrouwen in topposities
- het aantal Oost-Europese werknemers in Nederland
- het aantal zelfstandigen
- inkomensverschillen
- de achterstand van allochtonen ten opzichte van autochtonen
- discriminatie van etnische groepen op de arbeidsmarkt
- de aansluiting van onderwijs bij de arbeidsmarkt
- het inzetbaar houden van oudere werknemers
- de optimale combinatie van arbeid en zorg bevorderen
- bijstand en inzetbaarheid op de arbeidsmarkt.

Vrouwen in topposities

Arbeidsmarktprofessionals en de gemiddelde Nederlander zijn eensgezind ten aanzien van de ontwikkeling van het aantal vrouwen in topposities in de periode tot 2010; zie Tabel 2-1. Rond de 60% in beide groepen verwacht een toename van dit aantal. Hierbij zij opgemerkt dat slechts een zeer kleine groep (2% van de respondenten) een forse toename verwacht. Iets meer dan 35% verwacht dat het aantal stabiel zal blijven en een kleine groep (2% van de Nederlandse bevolking en 1% van de arbeidsmarktprofessionals) verwacht een daling. De verschillen tussen de onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals is zeer gering; zie Grafiek 8 in Bijlage 1.

Tabel 2-1 Verwachting ontwikkeling aantal vrouwen in topposities (periode tot 2010)

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
fors toenemen	32	2%	12	2%
licht toenemen	875	56%	403	60%
gelijk blijven	575	37%	239	36%
afnemen	24	2%	9	1%
fors afnemen	0	0%	1	0%
weet niet	59	4%	7	1%
totaal	1565	100%	671	100%

Werknemers afkomstig uit Oost-Europese landen

Vrijwel iedereen (zie Tabel 2-2) verwacht een toename van het aantal in Nederland werkzame personen die afkomstig zijn uit Oost-Europa. Iets meer dan 40% van de arbeidsmarktprofessionals verwacht een lichte stijging en ruim de helft zelfs een forse stijging.

Tabel 2-2 Verwachting ontwikkeling aantal werknemers in Nederland afkomstig uit Oost-Europese landen (periode tot 2010)

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
fors stijgen	638	41%	353	53%
licht stijgen	711	45%	272	41%
stabiel blijven	99	1%	29	4%
licht dalen	52	3%	11	2%
fors dalen	5	0%	1	0%
weet niet	60	4%	5	1%
totaal	1565	100%	671	100%

De groep Uitvoering verwacht een grotere toename in vergeleken met de andere onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals; zie Grafiek 8 in Bijlage 1. De gemiddelde Nederlander verwacht een geringere toename in vergelijking met de arbeidsmarktprofessionals: 41% verwacht een forse toename en 45% een lichte toename.

Aantal zelfstandigen

De algemene verwachting onder de arbeidsmarktprofessionals is dat het aantal zelfstandige ondernemers (waaronder zzp'ers) zal toenemen tussen nu en 2010. Er bestaat een grote consensus tussen de onderscheiden groepen; zie Grafiek 8 in Bijlage 1. Van de arbeidsmarktprofessionals verwacht maar liefst 93% een toename, waarbij volgens 22% sprake is van een forse toename. Een kleine groep (6%) verwacht dat het aantal gelijk blijft en een enkeling verwacht een daling. De Nederlandse bevolking is iets minder uitgesproken. Hier verwacht twee derde een stijging en dan met name een lichte stijging. Bijna 20% is van mening dat dit aantal gelijk blijft en 6% verwacht zelfs een daling.

Tabel 2-3 Verwachting ontwikkeling aantal zelfstandig ondernemers (periode tot 2010)

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarktprofessionals	
fors toenemen	93	6%	145	22%
licht toenemen	922	59%	474	71%
gelijk blijven	300	19%	39	6%
afnemen	99	6%	7	1%
fors afnemen	6	0%	0	0%
weet niet	145	9%	7	1%
totaal	1565	100%	672	100%

Inkomensverschillen

Een meerderheid van de arbeidsmarktprofessionals en de Nederlandse bevolking verwacht dat de inkomensverschillen tussen nu en 2010 zullen toenemen; zie Tabel 2-4. 8% verwacht zelfs een forse stijging van de inkomensverschillen. Bijna de helft van de Nederlanders en ruim de helft van de arbeidsmarktprofessionals voorziet een lichte toename. Iets minder dan 10% in beide groepen verwacht een (lichte) daling van de inkomensverschillen. In vergelijking met het vorige jaar zijn de arbeidsmarktprofessionals iets minder uitgesproken: toen verwachtte nog bijna een kwart dat de inkomensverschillen fors zouden oplopen. De verschillen tussen de diverse onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals zijn klein, met uitzondering van de groep Werknemers. Deze groep verwacht een grotere stijging in vergelijking met de andere groepen; zie Grafiek 9 in Bijlage 1.

Tabel 2-4 Verwachting ontwikkeling inkomensverschillen (periode tot 2010)

	2007				2006	
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals		Arbeidsmarkt-professionals	
fors stijgen	124	8%	54	8%	165	23%
licht stijgen	713	46%	371	55%	364	50%
stabiel blijven	532	34%	177	26%	160	22%
licht dalen	120	8%	59	9%	34	5%
fors dalen	2	0%	3	0%	2	0%
weet niet / geen mening	74	5%	7	1%	8	1%
totaal	1565	100%	671	100%	733	100%

De situatie van allochtonen

Op de eerste plaats is gevraagd welke veranderingen men tussen nu en 2010 verwacht wat betreft de achterstand van allochtonen ten opzichte van autochtonen. Zie

Tabel 2-5. Een overgrote meerderheid verwacht dat deze achterstand (licht) minder zal worden. Dat geldt voor 60% van de Nederlandse bevolking en meer dan drie kwart van de arbeidsmarktprofessionals. Rond de 7% voorziet echter grotere achterstanden, terwijl 25% van de Nederlanders en 16% van de arbeidsmarktprofessionals verwacht dat de achterstand gelijk blijft. Opvallend is dat werkgevers het meest positief zijn, terwijl de groepen Uitvoering en Re-integratie wat minder optimistisch zijn; zie Grafiek 8 in Bijlage 1.

Tabel 2-5 Ontwikkeling achterstand allochtonen ten opzichte van autochtonen (periode tot 2010)

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
fors oplopen	19	1%	7	1%
licht oplopen	111	7%	41	6%
gelijk blijven	387	25%	107	16%
licht minder worden	872	56%	469	70%
fors minder worden	60	4%	41	6%
weet niet	116	7%	6	1%
totaal	1565	100%	671	100%

Ook is gevraagd naar het op de arbeidsmarkt voorkomen van discriminatie op basis van etnische afkomst: zie Tabel 2-6. Vrijwel alle arbeidsmarktprofessionals en een zeer groot deel van de Nederlanders is van mening dat er discriminatie op basis van etnische afkomst plaats vindt! Van de arbeidsmarktprofessionals vindt zelfs 44% dat er sprake is van discriminatie in hoge dan wel zeer hoge mate. Tussen de onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals zijn de verschillen beperkt; zie Grafiek 10 in Bijlage 1.⁴

Tabel 2-6 In hoeverre vindt er naar uw mening op de arbeidsmarkt discriminatie op basis van etnische afkomst plaats?

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarktprofessionals	
in zeer hoge mate	28	2%	24	4%
in hoge mate	302	19%	269	40%
in beperkte mate	1027	66%	349	52%
helemaal niet	59	4%	13	2%
weet niet	149	10%	16	2%
totaal	1565	100%	671	100%

Kwaliteit van de aansluiting tussen beroepsonderwijs en arbeidsmarkt

Gegeven de discussie in de media over de kwaliteit van het onderwijs zal het niet verbazen dat de kwaliteit van de aansluiting tussen het (beroeps) onderwijs en de arbeidsmarkt in het algemeen als matig tot slecht wordt ervaren; zie Tabel 2-7. Slechts een kwart vindt in 2007 de kwaliteit van de aansluiting voldoende of beter. De helft van de respondenten vindt deze matig en zo'n 20% slecht of zeer slecht. De arbeidsmarktprofessionals en de gemiddelde Nederlander zijn wat dit betreft redelijk eensgezind. De arbeidsmarktprofessionals zijn iets gematigder in hun oordeel in vergelijking met een jaar eerder.

⁴ Deze indicator is als volgt per groep bepaald: [(3 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van discriminatie in zeer hoge mate) + (2 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van discriminatie in mate) + (1 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van discriminatie in beperkte mate)] / aantal respondenten.

De verschillende groepen zijn nagenoeg allemaal dezelfde mening toegedaan; zie Grafiek 10 in Bijlage 1.⁵

Tabel 2-7 De kwaliteit van de aansluiting tussen het (beroeps)onderwijs en de arbeidsmarkt is

	2007				2006	
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals		Arbeidsmarkt-professionals	
uitstekend ¹	1	0%	2	0%	NA	
goed	75	5%	15	2%	10	1%
voldoende	344	22%	153	23%	119	16%
matig	754	48%	345	51%	383	52%
slecht	234	15%	112	17%	155	21%
zeer slecht	58	4%	36	5%	46	6%
weet niet / geen mening	99	6%	8	1%	20	3%
totaal	1565	100%	671	100%	733	100%

¹ Deze antwoordcategorie was in 2006 niet aanwezig (NA).

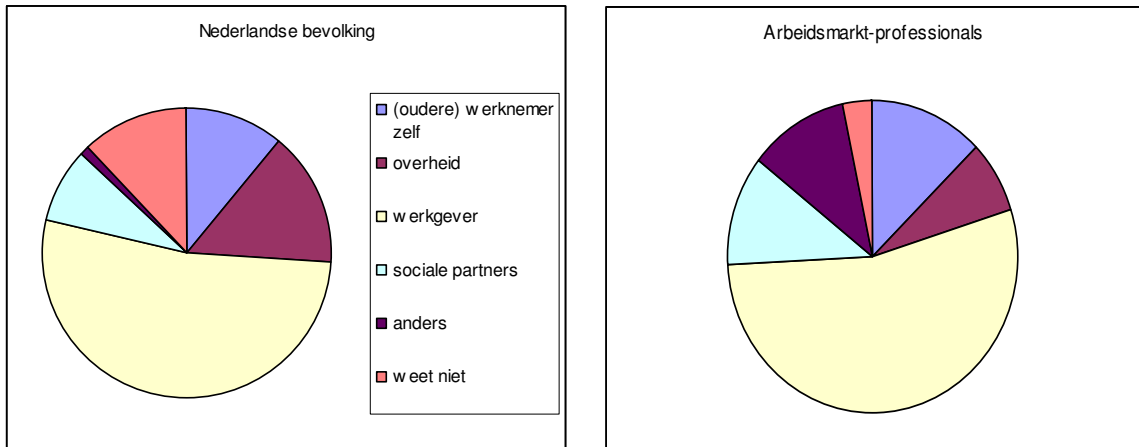
Inzetbaar houden oudere werknemers

We hebben eerder gezien dat men in het algemeen minder optimistisch is ten aanzien van oudere werknemers. In vergelijking met andere groepen wordt verwacht dat de werkloosheid onder deze groep minder zal dalen. Aan de respondenten is gevraagd wie vooral in gebreke blijft bij het inzetbaar houden van oudere werknemers. In Grafiek 5 zijn de gegeven antwoorden terug te vinden. Ook hier valt de overeenstemming in antwoorden bij de arbeidsmarktprofessionals en de gemiddelde Nederlander op. In beide gevallen wordt in iets meer dan de helft van de gevallen de werkgever als grootste boosdoener aangewezen, terwijl de (oudere) werknemer zelf en de sociale partners elk in rond de 10% van de gevallen genoemd worden. De overheid treft iets vaker blaam volgens de gemiddelde Nederlander in vergelijking met de arbeidsmarktprofessionals (15 versus 8%). Daar waar de Nederlandse bevolking in 12% van de gevallen het niet weet is dat bij de arbeidsmarktprofessionals 1%. Van de laatste groep noemt 11% een andere reden. Dat betreft veelal dan alle partijen of werknemer en werkgever gezamenlijk.

⁵ Deze indicator is als volgt per groep bepaald: [(3 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van een 'uitstekend' aansluiten) + (2 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'goed' aansluiten) + (1 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'voldoende' aansluiten) – (2 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'zeer slecht' aansluiten) – (1 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'slecht' aansluiten)] / aantal respondenten.

De antwoorden voor de verschillende groepen arbeidsmarktprofessionals zijn te vinden in Grafiek 12 in Bijlage 1. Meest opvallend is dat de groep Werknemers vooral de werkgevers in gebreke ziet blijven en de overheid relatief minder.

Grafiek 5 *Wie blijft vooral in gebreke bij het inzetbaar houden van oudere werknemers?*

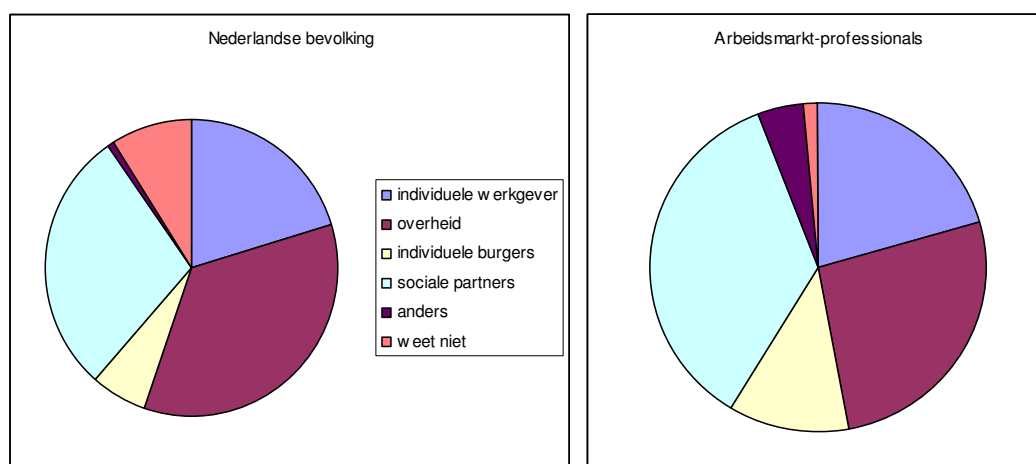

Optimaal combineren van zorg en arbeid

Het combineren van zorg en arbeid speelt een belangrijke rol waar het gaat om de arbeidsparticipatie onder met name vrouwen. Aan de respondenten is de vraag voorgelegd wie de sleutel in handen heeft opdat zorg en arbeid optimaal gecombineerd kunnen worden.

Grafiek 6 laat zien dat dit volgens het merendeel de overheid en de sociale partners zijn (samen 60 tot 65% volgens zowel de arbeidsmarktprofessionals als de gemiddelde Nederlander), gevolgd door de individuele werkgever (20%). De individuele burger krijgt in beduidend mindere mate de sleutelrol toegewezen: in 6% van de gevallen door de Nederlandse bevolking en het dubbele hiervan door de arbeidsmarktprofessionals. 7% van de arbeidsmarktprofessionals noemt nog andere (combinaties van) partijen. Veelal betreft dit alle partijen samen dan wel individuele werknemer en werkgever samen.

Grafiek 6 Wie heeft de sleutel in handen wat betreft het optimaal combineren van zorg en arbeid?

De verschillen tussen de diverse arbeidsmarktprofessionals zijn terug te vinden in Grafiek 13 in Bijlage 1. Hieruit blijkt onder meer dat de groepen Uitvoering en Overheid de rol voor de overheid lager inschatten. Werknemers zijn – evenals de gemiddelde Nederlander – minder geneigd de sleutelrol toe te kennen aan de individuele burgers. Uitvoering, Werknemers en Overheid beschouwen sociale partners meer dan anderen als de institutie die hier een sleutelrol heeft te vervullen.

Bijstand en inzetbaarheid op de arbeidsmarkt

Tot slot van dit hoofdstuk bezien we het antwoord op de vraag hoeveel procent van de mensen die nu in de bijstand zitten volgens de respondenten inzetbaar zijn op de reguliere arbeidsmarkt, eventueel na het doorlopen van een re-integratietraject. De antwoorden zijn te vinden in

Tabel 2-8. Opvallend is dat het verschil tussen de antwoorden van de arbeidsmarktprofessionals en de Nederlandse bevolking beperkt is. Zo'n 13 tot 14% geeft in beide groepen aan dat minder dan 20% van de mensen in de bijstand inzetbaar is op de reguliere arbeidsmarkt. Van de arbeidsmarktprofessionals is 36%

van mening dat 20-40% inzetbaar is op de reguliere arbeidsmarkt en 30% acht 40-60% inzetbaar. Onder de Nederlandse bevolking zijn die percentages 27 en 26%, respectievelijk. In beide groepen respondenten is 14% van mening dat 60-80% van de mensen in de bijstand inzetbaar is op de reguliere arbeidsmarkt. Daarnaast is er nog een kleine groep die het percentage op 80 of hoger schat. Gemiddeld komt een en ander er op neer dat men 40% inzetbaar acht op de reguliere arbeidsmarkt.⁶

Tabel 2-8 Percentage mensen in de bijstand, dat inzetbaar is op de reguliere arbeidsmarkt

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
minder dan 20%	201	13%	95	14%
20-40%	427	27%	241	36%
40-60%	406	26%	201	30%
60-80%	217	14%	95	14%
meer dan 80%	90	6%	23	3%
weet niet	224	14%	17	3%
totaal	1565	100%	672	100%

Hoe de diverse groepen arbeidsmarktprofessionals hierover denken is te vinden in Grafiek 14 in Bijlage 1. We zien dat de groepen Werknemers en Uitvoering de betreffende kansen vergeleken met anderen vaak inschatten op een hoog niveau (60-80%), maar ook relatief vaak op minder dan 20%. Ook de Re-integratiebedrijven zien relatief vaak een kans van 60-80% als realistisch.

⁶ Om dit percentage te berekenen gaan we er van uit dat de groep die ‘minder dan 20%’ antwoordt, personen die in de bijstand zitten niet inzetbaar acht, de groep ‘meer dan 80%’ volledig (100%) inzetbaar acht en nemen we voor de overige groepen inzetbaarheid conform het intervalmidden (40-60% wordt dus opgevat als 50% inzetbaarheid).

3 Behoeftte aan flexibiliteit

Een substantieel deel van de enquête is gewijd aan het onderwerp flexibiliteit. De vraag hier is in welke mate werkgevers respectievelijk werknemers behoefte hebben aan de volgende vormen van flexibiliteit:

1. werken in het weekeinde, zaterdag als normale werkdag zien
2. flexibele werktijden
3. tijdelijke contracten, uitzendwerk, oproepcontracten
4. deeltijdarbeid
5. functionele flexibiliteit, bredere inzetbaarheid
6. telewerken
7. flexibel loon, prestatieloon
8. soepeler ontslagregels.

De mening hierover is voor de Nederlandse bevolking en de arbeidsmarktprofessionals terug te vinden in Tabel 3-1 tot en met Tabel 3-4.

Bezien we eerst waaraan de werkgevers behoefte hebben. Volgens de Nederlandse bevolking hebben de werkgevers vooral behoefte⁷ aan functionele flexibiliteit en bredere inzetbaarheid, flexibele contracten (tijdelijke contracten, uitzendwerk, oproepcontracten), soepeler ontslagregels en flexibele werktijden. Met uitzondering van de behoefte aan functionele flexibiliteit en bredere inzetbaarheid en flexibele contracten, achten de arbeidsmarktprofessionals de behoefte van werkgevers aan flexibiliteit minder hoog dan de Nederlandse bevolking. Zo denkt 22% van de Nederlanders dat werkgevers in zeer hoge mate behoefte hebben aan flexibel loon of prestatieloon. Bij de arbeidsmarktprofessionals is slechts 5% die mening toegedaan. Niet meer dan 18% van de arbeidsmarktprofessionals denkt dat werkgevers in zeer hoge mate behoefte hebben aan soepeler ontslagregels, onder de Nederlandse bevolking is dat maar liefst 39%.

⁷ Dat wil zeggen 'in zeer hoge mate' of 'in hoge mate'.

Tabel 3-1 In welke mate hebben **werkgevers** volgens de **Nederlandse bevolking** behoefte aan de volgende vormen van flexibiliteit?

	werken in week- einde, zaterdag als normale werkdag		flexibele werktijden		tijdelijke contracten / uitzendwerk / oproepcontract		deeltijdarbeid		functionele flexibiliteit, bredere inzetbaarheid		telewerken		flexibel loon / prestatieloon		soepeler ontslagregels	
zeer hoge mate	246	16%	402	26%	495	32%	169	11%	584	37%	170	11%	348	22%	612	39%
hoge mate	410	26%	659	42%	655	42%	443	28%	700	45%	481	31%	628	40%	505	32%
bepaalde mate	699	44%	409	26%	313	20%	721	46%	192	12%	682	44%	418	27%	260	17%
helemaal niet	123	8%	31	2%	23	1%	148	9%	8	1%	89	6%	49	3%	87	6%
weet niet	87	6%	64	4%	79	5%	84	5%	81	5%	143	9%	122	8%	101	6%
totaal	1565	100%	1565	100%	1565	100%	1565	100%	1565	100%	1565	100%	1565	100%	1565	100%

Tabel 3-2 In welke mate hebben **werkgevers** volgens de **arbeidsmarktdeskundigen** behoefte aan de volgende vormen van flexibiliteit?

	werken in weekeinde, zaterdag als normale werkdag		flexibele werktijden		tijdelijke contracten / uitzendwerk / oproepcontract		deeltijdarbeid		functionele flexibiliteit, bredere inzetbaarheid		telewerken		flexibel loon / prestatieloon		soepeler ontslagregels	
zeer hoge mate	24	4%	51	8%	79	12%	21	3%	108	16%	18	3%	35	5%	119	18%
hoge mate	167	25%	370	55%	400	60%	161	24%	436	65%	148	22%	274	41%	284	42%
bepaalde mate	429	64%	228	34%	178	27%	410	61%	110	16%	431	64%	318	47%	194	29%
helemaal niet	40	6%	17	3%	10	1%	71	11%	9	1%	58	9%	28	4%	68	10%
weet niet	11	2%	5	1%	4	1%	8	1%	8	1%	16	2%	16	2%	6	1%
totaal	671	100%	671	100%	671	100%	671	100%	671	100%	671	100%	671	100%	671	100%

Tabel 3-3 In welke mate hebben **werknemers** volgens de Nederlandse bevolking behoefte aan de volgende vormen van flexibiliteit?

	werken in weekeinde, zaterdag als normale werkdag		flexibele werktijden		tijdelijke contracten / uitzendwerk / oproepcontract		deeltijdarbeid		functionele flexibiliteit, bredere inzetbaarheid		telewerken		flexibel loon / prestatieloon		soepeler ontslagregels	
zeer hoge mate	49	3%	447	29%	77	5%	449	29%	224	14%	363	23%	133	9%	50	3%
hoge mate	104	7%	564	36%	258	16%	638	41%	625	40%	583	37%	367	23%	80	5%
bepaalde mate	627	40%	445	28%	762	49%	359	23%	553	35%	429	27%	669	43%	296	19%
helemaal niet	736	47%	59	4%	396	25%	57	4%	88	6%	80	5%	319	20%	1070	68%
weet niet	49	3%	50	3%	72	5%	62	4%	75	5%	110	7%	80	5%	69	4%
totaal	1565	100%	1565	100%	1565	100%	1565	100%	1565	100%	1565	100%	1565	100%	1565	100%

Tabel 3-4 In welke mate hebben **werknemers** volgens de **arbeidsmarktdeskundigen** behoefte aan de volgende vormen van flexibiliteit?

	werken in weekeinde, zaterdag als normale werkdag		flexibele werktijden		tijdelijke contracten / uitzendwerk / oproepcontract		deeltijdarbeid		functionele flexibiliteit, bredere inzetbaarheid		telewerken		flexibel loon / prestatieloon		soepeler ontslagregels	
zeer hoge mate	7	1%	56	8%	7	1%	99	15%	36	5%	51	8%	10	1%	4	1%
hoge mate	20	3%	335	50%	46	7%	390	58%	290	43%	320	48%	92	14%	10	1%
bepaalde mate	340	51%	255	38%	391	58%	170	25%	319	48%	279	42%	437	65%	131	20%
helemaal niet	296	44%	24	4%	225	34%	11	2%	23	3%	14	2%	127	19%	519	77%
weet niet	8	1%	1	0%	2	0%	1	0%	3	0%	7	1%	5	1%	6	1%
totaal	671	100%	671	100%	671	100%	671	100%	671	100%	671	100%	671	100%	670	100%

Bij de twee vormen van flexibiliteit waaraan zowel door de Nederlandse bevolking als de arbeidsmarktprofessionals in dezelfde mate veel belang wordt gehecht (functionele flexibiliteit en bredere inzetbaarheid en flexibele contracten) valt op dat de arbeidsmarktprofessionals de behoefte weliswaar hoog noemen, maar veel minder vaak zeer hoog. Kortom, de gemiddelde Nederlander lijkt ook hier ‘pessimistischer’ dan de arbeidsmarktprofessionals, in die zin dat de Nederlander meer flexibiliteit richting werkgevers nodig acht dan de arbeidsmarktprofessionals.

De arbeidsmarktprofessionals verschillen onderling slechts in beperkte mate van mening, zie Grafiek 15 in Bijlage 1. De grootste verschillen treffen we aan bij het onderwerp ‘soepeler ontslagregels’. De vertegenwoordigers van de Werknemers schatten de noodzaak voor werkgevers aanzienlijk lager in. Opmerkelijk is hier dat Overheid en Uitvoering de noodzaak van soepeler ontslagregels voor werkgevers hoger inschat dan de groep Werkgevers zelf doet! De groep Werknemers ziet ook minder noodzaak voor meer flexibiliteit ten aanzien van het loon in vergelijking met de andere groepen arbeidsmarktprofessionals. Een ander opmerkelijk detail is dat de groep Overheid de behoefte aan telewerken lager beoordeelt dan de overige groepen, inclusief de groep Werkgevers. Duidelijk is ook het verschil in opvatting tussen de groep Werknemers en de opvatting van de Nederlandse bevolking. Daar waar de gemiddelde Nederlander de behoefte aan flexibiliteit lijkt te overschatten, geldt voor de groep Werknemers onder de arbeidsmarktprofessionals juist het omgekeerde: hier lijkt sprake van onderschatting van de behoefte aan flexibiliteit bij werkgevers.

Vervolgens bezien we de behoefte aan flexibiliteit van de zijde van werknemers. Hier zijn de gemiddelde Nederlander en de arbeidsmarktprofessional het in grote lijnen wel met elkaar eens. Werknemers hebben volgens de respondenten vooral behoefte aan flexibele werktijden, deeltijdarbeid, telewerken en in iets mindere mate aan functionele flexibiliteit en bredere inzetbaarheid. Opmerkelijk is wel dat arbeidsmarktprofessionals relatief vaker de antwoordcategorie ‘in hoge mate’ noemen en de Nederlander vaker de antwoordcategorie ‘in zeer hoge mate’. Zo is 29% van de Nederlandse bevolking van mening dat werknemers in zeer hoge mate behoefte hebben aan flexibele werktijden, maar dit wordt slechts door 8% van de arbeidsmarktprofessionals als zodanig betiteld. Ook de behoefte aan deeltijdarbeid en telewerken wordt door de arbeidsmarktprofessionals minder vaak met ‘in zeer hoge mate’ ingeschat.

Binnen de groep arbeidsmarktprofessionals, zie Grafiek 16 in Bijlage 1, is er grotendeels overeenstemming, met uitzondering van de groep Werknemers. Dat betekent dat de andere groepen blijkbaar de behoefte van werknemers niet (helemaal) goed inschatten. Het gaat

hierbij met name om de behoefte aan flexibele werktijden, flexibele beloningssystemen en soepeler ontslagregels. Hierbij is het ook weer opvallend dat de gemiddelde Nederlander relatief ver afstaat van wat de groep Werknemers onder de arbeidsmarktprofessionals wenst.

De respondenten zijn tamelijk eensgezind over het feit dat werkgevers op vrijwel alle punten meer behoefte hebben aan flexibiliteit dan nu het geval is, met als uitzonderingen deeltijdarbeid en telewerken, waar men eerder neutraal denkt over de behoeften van werkgevers. Voor deze twee laatste punten (deeltijdarbeid en telewerken), schat men de behoefte van de werknemer daarentegen juist hoog in.

Wat betreft flexibele werktijden schat men de behoeften van zowel werkgever en werknemer eensgezind hoog in. Men kan zich bij de behoefte aan flexibele werktijden afvragen of werkgevers en werknemers hier hetzelfde voor ogen hebben. Waarschijnlijk niet!

Helder is ook dat de behoeften aan flexibiliteit het verst uit elkaar liggen bij de onderwerpen soepeler ontslagregels en flexibele contracten. Bezien we de opvattingen van de arbeidsmarktprofessionals, dan zien we dat 60% van mening is dat werkgevers hier in (zeer) hoge mate behoefte aan hebben, maar slechts 2% is van mening dat werknemers hier in dezelfde mate behoefte aan hebben. Ten aanzien van flexibele contracten zijn de percentages 72 respectievelijk 8. Kortom, de tegenstellingen zijn op vrijwel elk onderdeel aanwezig. Dat betekent echter ook dat het mogelijk lijkt via uitruil van wensen meer vorm aan flexibiliteit van de arbeidsmarkt te geven.

4 Arbeidsmobiliteit

Diverse vragen in de enquête hebben betrekking op het onderwerp arbeidsmobiliteit. In welke mate is er anno 2007 sprake van mobiliteit en wat wordt voor de nabije toekomst verwacht? Op de eerste plaats bezien we de externe arbeidsmobiliteit. Hiermee wordt bedoeld op het vrijwillig wisselen van werkgever.

Tabel 4-1 laat zien dat bijna de helft van de arbeidsmarktprofessionals van mening is dat de externe mobiliteit te gering is, 38% vindt deze voldoende en 5% te groot. De Nederlandse bevolking heeft een duidelijk andere mening: van hen vindt slechts 26% dat er sprake is van te weinig externe mobiliteit. Echter, een groot deel geeft als antwoord 'weet niet'. De diverse onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals laten een nagenoeg identiek beeld zien. Enkel de groep Uitvoering laat een wat afwijkend beeld zien. Deze groep vindt relatief het vaakst dat de externe mobiliteit te gering is in vergelijking met de andere groepen. Zie ook Grafiek 11 in Bijlage 1 .

Tabel 4-1 Beoordeling huidige mate externe arbeidsmobiliteit

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
te veel externe mobiliteit	116	7%	35	5%
er is genoeg externe mobiliteit	632	40%	255	38%
te weinig externe mobiliteit	413	26%	323	48%
weet niet	404	26%	58	9%
totaal	1565	100%	671	100%

Wat betreft de toekomst verwacht drie kwart van de arbeidsmarktprofessionals een (voornamelijk) lichte toename van de externe arbeidsmobiliteit; zie

Tabel 4-2. De gemiddelde Nederlander ziet dat minder gebeuren: hier is slechts 45% van de respondenten van mening dat deze vorm van mobiliteit zal toenemen; zie ook Grafiek 9 in Bijlage 1 voor verschillen tussen groepen arbeidsmarktprofessionals.

Tabel 4-2 Verwachting ontwikkeling externe arbeidsmobiliteit (periode tot 2010)

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
fors toenemen	39	3%	57	8%
licht toenemen	655	42%	451	67%
gelijk blijven	577	37%	128	19%
afnemen	86	6%	20	3%
fors afnemen	5	0%	4	1%
weet niet	203	13%	11	2%
totaal	1565	100%	671	100%

Externe mobiliteit wordt vooral belemmerd door praktische factoren. Denk hierbij aan de noodzaak te verhuizen, de kosten van verhuizing, de gevolgen voor schoolgaande kinderen, et cetera.

Arbeidsmarktprofessionals noemen relatief vaak ook de mentaliteit van werknemers (zie Tabel 4-3). Opvallend is ook dat institutionele factoren vaak genoemd worden: een te rigide ontslagrecht, pensioenrichtlijnen en de sociale zekerheidswetgeving. Wat betreft dit laatste punt is er een grote mate van overeenstemming tussen de arbeidsmarktprofessionals en de Nederlandse bevolking. Een tekort aan scholing en employability wordt opvallend genoeg slechts in beperkte mate genoemd. Opvallend is evenzeer dat slechts een kleine groep geen belemmeringen aanwezig acht.

Tabel 4-3 Voornaamste belemmering ten aanzien van externe mobiliteit

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarktprofessionals	
mentaliteit werkgevers	108	7%	32	5%
mentaliteit werknemers	122	8%	116	17%
te rigide ontslagrecht	56	4%	34	5%
pensioenrichtlijnen	161	10%	55	8%
praktische factoren (verhuizen bv)	581	37%	210	31%
sociale zekerheidswetgeving	106	7%	63	9%
tekort scholing / employability	57	4%	45	7%
er zijn geen belemmeringen	87	6%	35	5%
anders	19	1%	39	6%
weet niet	268	17%	32	5%
totaal	1565	100%	671	100%

De antwoorden gedifferentieerd naar de onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals staan vermeld in Grafiek 17 in Bijlage 1. Hier zijn een aantal opvallende zaken waar te nemen. Het minst verbazend zal zijn dat de groep Werknemers de mentaliteit van werkgevers relatief vaak als grootste belemmering noemt en tegelijkertijd de mentaliteit van werknemers relatief weinig noemt. Interessant is dat de groep Uitvoering opvallend vaak de pensioenrichtlijnen als grootste belemmering ziet, terwijl de overheid deze factor slechts spaarzaam noemt. Praktische factoren vormen in vergelijking met de nadere groepen een belangrijke belemmering voor de groepen Overheid en Werknemers. Hier is opvallend dat de groep Re-integratie hier minder belemmeringen ziet. De laatste ziet meer belemmeringen vanuit de sociale zekerheidswetgeving. Tekort aan scholing wordt relatief vaak genoemd door de groepen Uitvoering, Overheid en Werknemers. Tot slot zij opgemerkt dat Werkgevers relatief vaak geen belemmeringen zien in vergelijking met de andere groepen.

Wat betreft intersectorale arbeidsmobiliteit (het vrijwillig overstappen naar een andere sector of branche) verwacht 46% van de arbeidsmarktprofessionals dat deze licht zal toenemen, 2% dat deze sterk zal toenemen en 43% dat deze vorm van arbeidsmobiliteit gelijk zal blijven. Daarnaast verwacht 3% een daling, terwijl 6% geen antwoord kan geven. De gemiddelde Nederlander ziet in 30% van de gevallen een toename plaatsvinden, maar bijna een op de vijf Nederlanders antwoordt 'weet niet'. Voor een overzicht van de (beperkte) verschillen tussen de onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals zij verwezen naar Grafiek 9 in Bijlage 1.

Tabel 4-4 Verwachting ontwikkeling intersectorale mobiliteit (periode tot 2010)

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
fors toenemen	10	1%	14	2%
licht toenemen	468	30%	307	46%
gelijk blijven	732	47%	290	43%
afnemen	68	4%	17	3%
fors afnemen	2	0%	1	0%
weet niet	285	18%	43	6%
totaal	1565	100%	672	100%

Over de interne mobiliteit (functiewisseling) zijn de arbeidsmarktprofessionals negatiever in vergelijking met de externe mobiliteit. Hier vindt 65% dat deze vorm van mobiliteit te gering is, terwijl 24% aangeeft dat de interne mobiliteit voldoende groot is. Van de Nederlandse bevolking is 39 respectievelijk 29% deze mening toegedaan. Maar ook hier zien we in de laatste groep een hoog percentage respondenten dat 'weet niet' als antwoord geeft. Verder zien we dat de arbeidsmarktprofessionals vrij unaniem dezelfde opvatting hebben; zie Grafiek 11 in Bijlage 1.

Tabel 4-5 Beoordeling huidige mate interne arbeidsmobiliteit

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
te veel interne mobiliteit	37	2%	14	2%
er is genoeg interne mobiliteit	457	29%	162	24%
te weinig interne mobiliteit	609	39%	437	65%
weet niet	462	30%	59	9%
totaal	1565	100%	672	100%

Verder is aan de respondenten gevraagd hoe vaak ze zelf van baan of werkgever veranderd zijn in de afgelopen 10 jaar. Hierbij dient men te bedenken dat de steekproef onder de Nederlandse bevolking ook gepensioneerden en andere categorieën niet-werkenden omvat. Daarom bestaat hier de mogelijkheid ‘niet van toepassing’ te antwoorden. Tevens is voor deze groep de mogelijkheid aanwezig ‘weet niet’ te antwoorden. Helder is in ieder geval dat de arbeidsmarktprofessionals vrij mobiel zijn. Gemiddeld is men in de periode meer dan twee keer van baan gewisseld. Dat ligt aanzienlijk boven het gemiddelde onder de Nederlandse bevolking.⁸

Tabel 4-6 Aantal malen van baan of werkgever veranderd in de laatste 10 jaar

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
0 keer	503	32%	129	19%
1 keer	238	15%	129	19%
2 keer	147	9%	155	23%
3 keer	105	7%	147	22%
4 keer	54	3%	64	10%
5 of meer keer	53	3%	48	7%
weet niet ¹	7	0%	--	--
niet van toepassing ¹	458	29%	--	--
totaal	1565	100%	672	100%

¹ Niet als antwoordmogelijkheid beschikbaar voor arbeidsmarktprofessionals.

⁸ Dit laatste wordt mogelijk onderschat. Het valt niet uit te sluiten dat personen die niet meer werken of nooit gewerkt hebben bij deze vraag ‘0 keer’ invullen in plaats van (hetgeen beoogd is) ‘niet van toepassing’.

5 Overig

Tot slot is er een aantal vragen en stellingen die niet direct onder een van de vorige noemers vallen. Tabel 5-1 geeft het antwoord op de vraag voor welk doel de huidige levensloopregeling het meest gebruikt zal gaan worden. Zoals men wellicht al zal verwachten, geeft de meerderheid als antwoord vervroegde uittreding. Met elk 15% van de antwoorden zijn het combineren van arbeid en zorg en een sabbatical of een langdurig tussentijds verlof twee andere favoriete doelen. Scholing wordt slechts een enkele keer als voornaamste doel genoemd. Er is grote overeenstemming tussen de arbeidsmarktprofessionals en de gemiddelde Nederlander. Bij de antwoordcategorie ‘anders’ wordt vaak als toelichting gegeven dat de levensloopregeling niet gebruikt zal worden. Daarnaast wordt veelal aanvulling op pensioen als optie genoemd. Hoe de onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals een en ander inschatten is te vinden in Grafiek 18 in Bijlage 1. Meest opvallende is dat de groep Overheid het gebruik van de levensloopregeling als alternatief voor vervroegde uittreding relatief laag inschat.

Tabel 5-1 Doel huidige levensloopregeling

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
scholing	4	0%	5	1%
vervroegde uittreding	927	59%	357	53%
combineren van arbeid en zorg	240	15%	103	15%
sabbatical / langdurig tussentijds verlof	226	14%	88	13%
anders	13	1%	33	5%
weet niet	155	10%	85	13%
totaal	1565	100%	671	100%

Ook is gevraagd naar het standpunt ten aanzien van een versoepeling van het ontslagrecht. Opmerkelijk is dat een meerderheid van de arbeidsmarktprofessionals tegenstander is van versoepeling van het ontslagrecht. Het aantal voorstanders bedraagt 38%, terwijl 10% als antwoord ‘weet niet’ ingevuld heeft (zie Tabel 5-2). Onder de Nederlandse bevolking is het percentage tegenstanders nog groter, namelijk 61%. Opvallend is dat het aantal voorstanders alleen in de groepen Werkgevers en Re-integratie het aantal tegenstanders qua aantal overtreft. Tevens is opmerkelijk dat er in

de groepen Werknemers en Uitvoering relatief meer tegenstanders zijn vergeleken met de Nederlandse bevolking. Zie Grafiek 10 in Bijlage 1.⁹

Tabel 5-2 Standpunt ten aanzien van versoepeling ontslagrecht

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
tegenstander	960	61%	349	52%
voorstander	351	22%	254	38%
weet niet	254	16%	68	10%
totaal	1565	100%	671	100%

Tot slot zijn er twee stellingen geponoerd. De eerste stelling gaat in op de vraag of gesubsidieerde arbeid altijd tot doel moet hebben inzetbaarheid op de reguliere arbeidsmarkt te realiseren (zie Tabel 5-3).

Tabel 5-3 Stelling: In moderne vormen van gesubsidieerde arbeid moet altijd geprobeerd worden om uiteindelijk inzetbaarheid op de reguliere arbeidsmarkt te realiseren.

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
zeer mee eens	373	24%	229	34%
mee eens	824	53%	295	44%
neutraal	199	13%	38	6%
mee oneens	60	4%	87	13%
zeer mee oneens	14	1%	19	3%
weet niet	95	6%	4	1%
totaal	1565	100%	672	100%

Zoals uit de tabel blijkt, is ruwweg driekwart van de respondenten (zowel arbeidsmarktprofessionals als de Nederlandse bevolking) het hier (zeer) mee eens. Slechts

⁹ Deze indicator is als volgt per groep bepaald: [(het aantal personen dat aangeeft voorstander te zijn) minus (het aantal personen dat aangeeft tegenstander te zijn)] / aantal respondenten.

een klein percentage, 16% van de arbeidsmarktprofessionals en slechts 5% van de Nederlandse bevolking, is het met de stelling (zeer) oneens. Zie ook Grafiek 6 in Bijlage 1.¹⁰

Als laatste is er de stelling dat een ‘thuiswerkdag’ productiever is dan een ‘kantoordag’. Bijna 50% van de arbeidsmarktprofessionals en 30% van de Nederlandse bevolking is het met de stelling eens of zeer mee eens. Een groot deel staat echter neutraal ten opzichte van de stelling en een niet onbelangrijke groep (15% van de arbeidsmarkt-professionals en bijna een kwart van de Nederlandse bevolking) is het oneens of zelfs sterk oneens met de stelling. Per saldo is de gemiddelde Nederlander niet daadwerkelijk overtuigd van het meer productievare karakter van de thuiswerkdag. Opmerkelijk genoeg is de groep Werkgevers hier het minst positief over; zie Grafiek 6 in Bijlage 1.

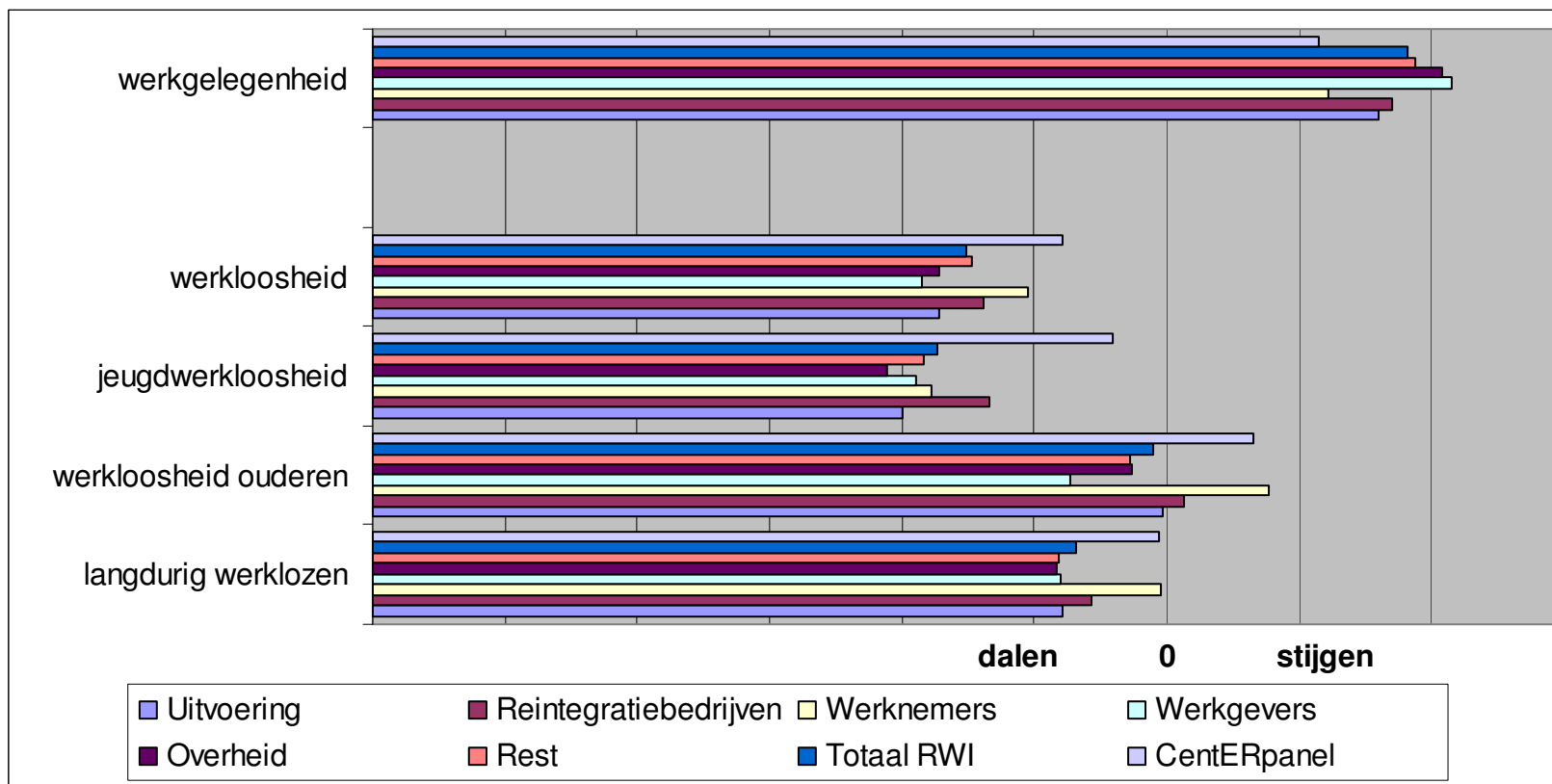
Tabel 5-4 Stelling: een ‘thuiswerkdag’ is productiever dan een ‘kantoordag’

	2007			
	Nederlandse bevolking		Arbeidsmarkt-professionals	
zeer mee eens	77	5%	102	15%
mee eens	392	25%	226	34%
neutraal	623	40%	231	34%
mee oneens	308	20%	90	13%
zeer mee oneens	46	3%	15	2%
weet niet	119	8%	7	1%
totaal	1565	100%	671	100%

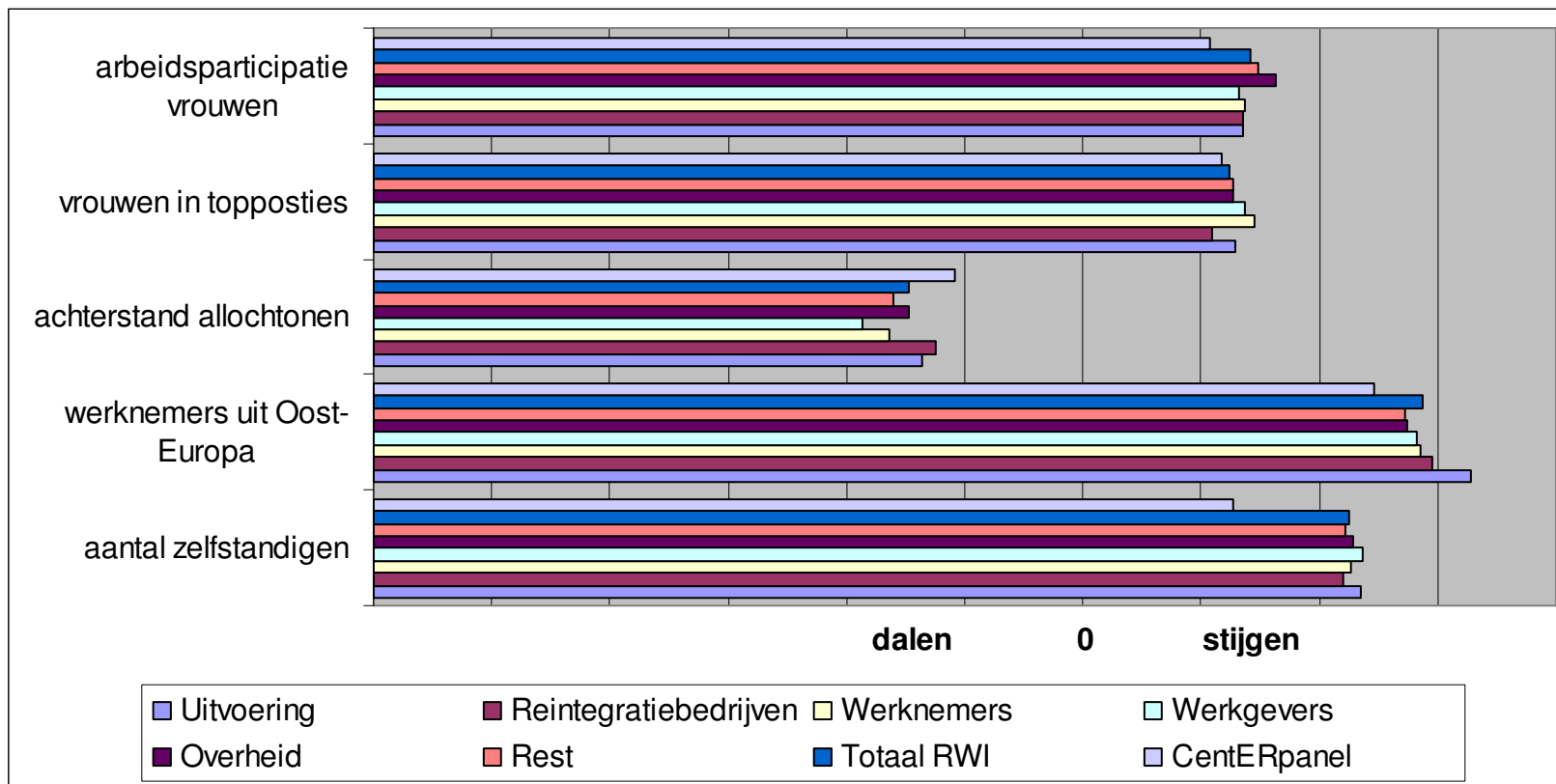
¹⁰ Deze indicator is als volgt per groep bepaald: $[(2 * \text{het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'zeer mee eens'}) + (1 * \text{het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'mee eens'}) - (2 * \text{het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'zeer mee oneens'}) - (1 * \text{het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'mee oneens'})] / \text{aantal respondenten}$.

Bijlage 1 Antwoorden per respondentgroep

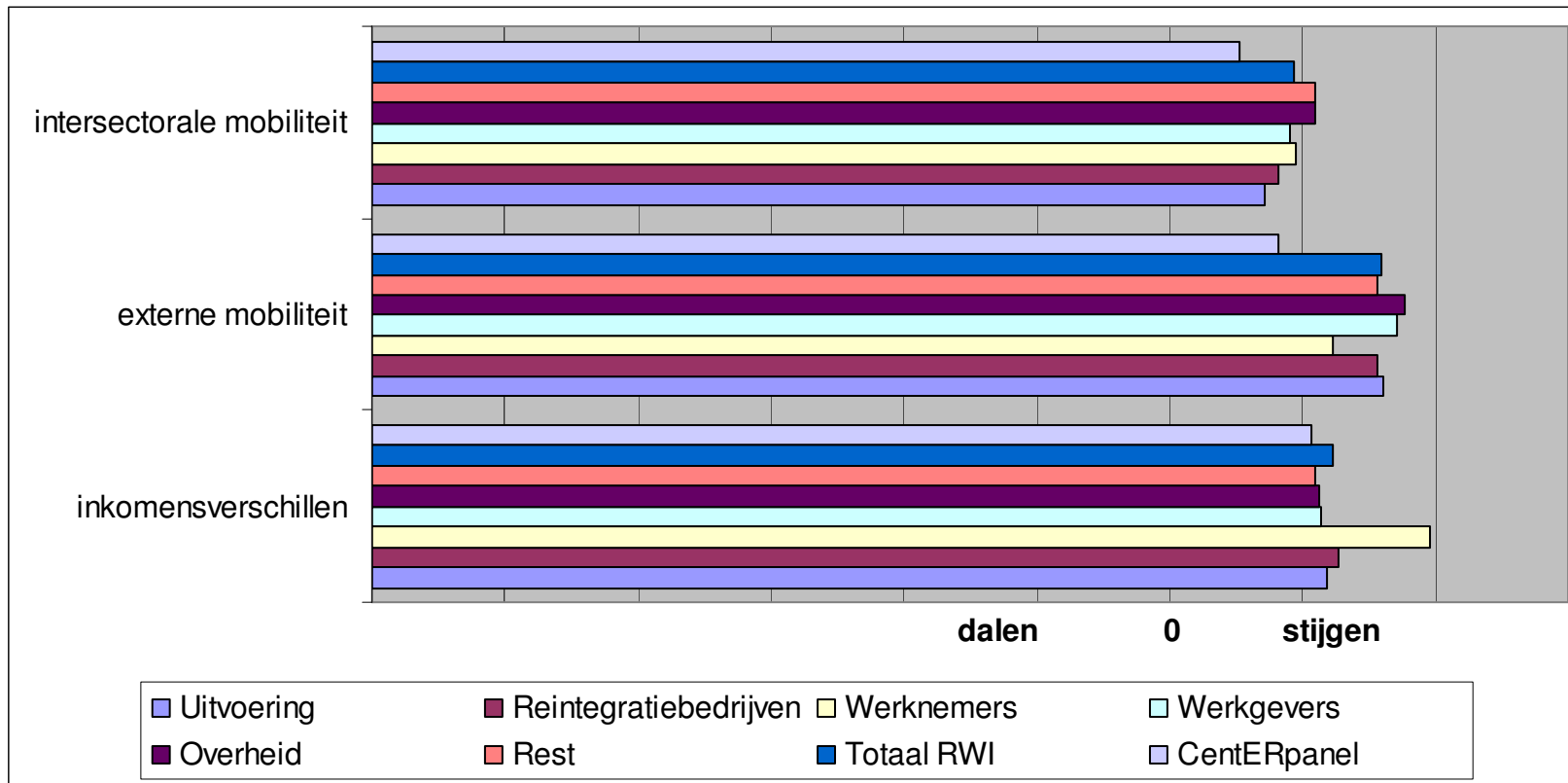
Grafiek 7 Werkgelegenheid en werkloosheid: totaalindicator

Grafiek 8 Speciale groepen: totaalindicator

Grafiek 9 Mobiliteit en inkomensverschillen: totaalindicator

Grafiek 10 Meningen: totaalindicator voor antwoorden op de vragen met betrekking tot discriminatie etnische groepen, aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt, standpunt ten aanzien van versoepeling ontslagrecht, inzetbaarheid als doel van gesubsidieerde arbeid en productiviteit thuiswerkdag¹

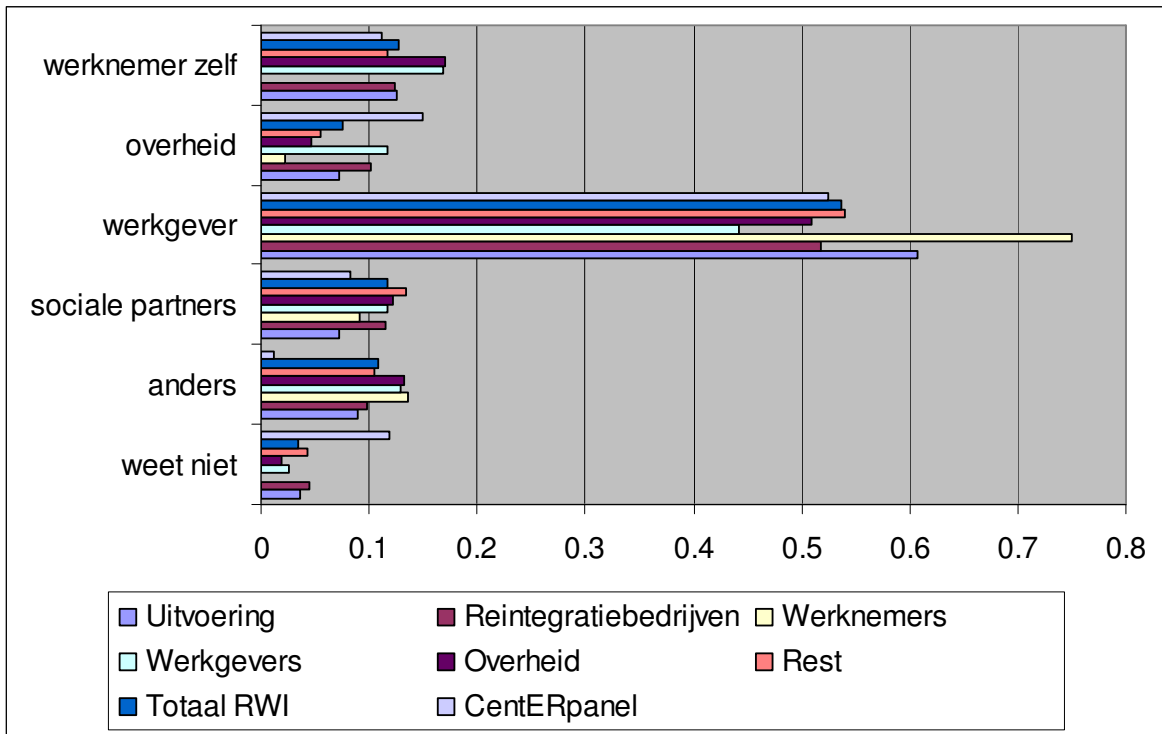

1 De indicator over discriminatie van etnische groepen neemt gemiddeld waarde aan tussen ‘beperkte mate’ en ‘hoge mate’, de indicator over de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt tussen ‘slecht’ en ‘voldoende’ en de indicatoren over versoepeling van het ontslagrecht, inzetbaarheid op de reguliere arbeidsmarkt als doel van gesubsidieerde arbeid, en de productievere thuiswerkdag tussen ‘oneens’ en ‘eens’.

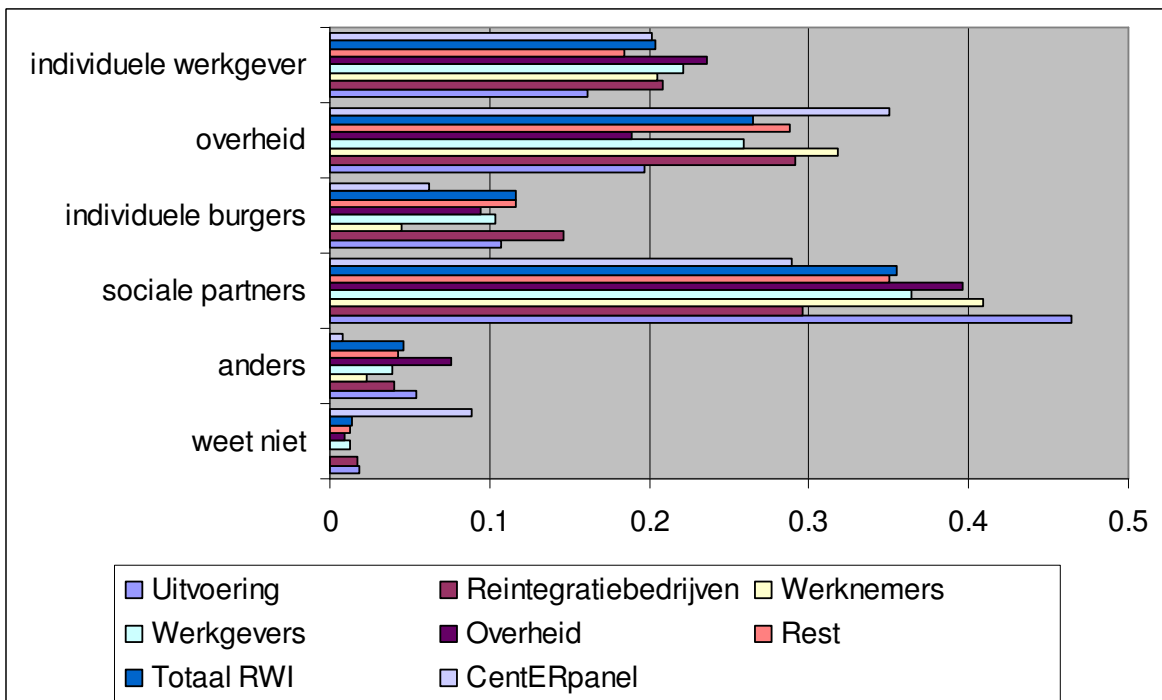
Grafiek 11 Beoordeling arbeidsmobiliteit

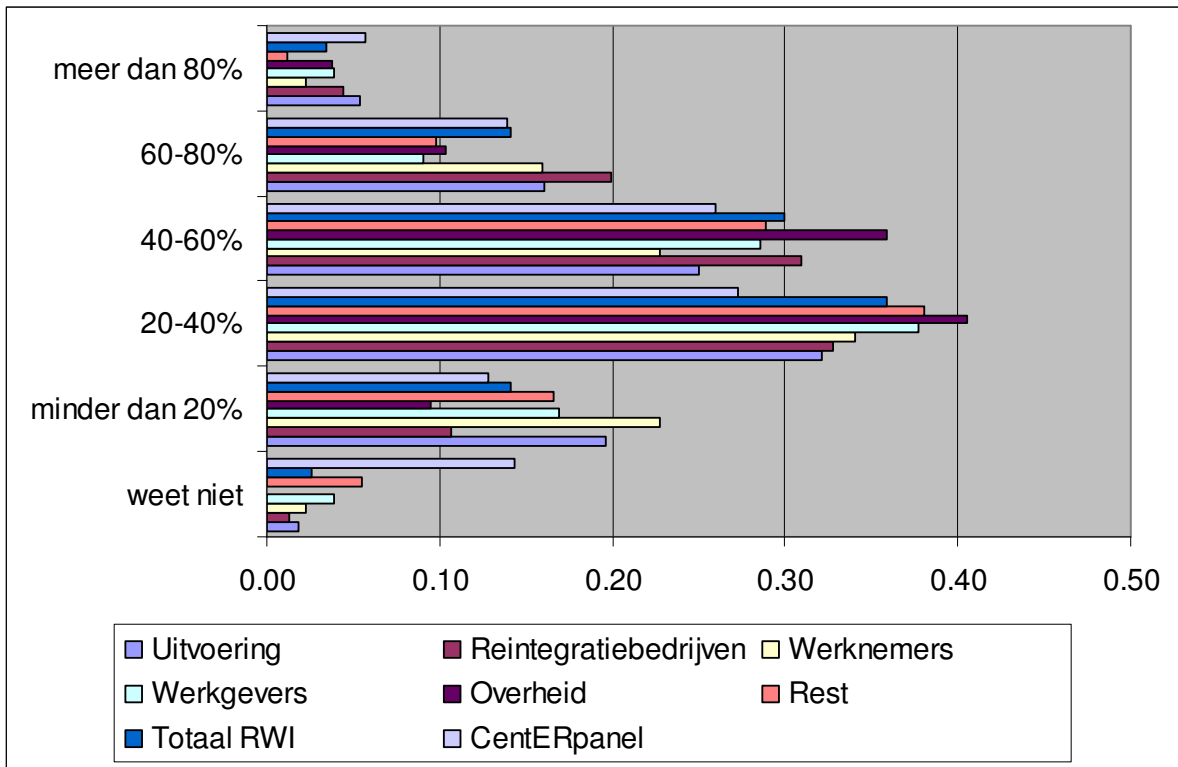
Grafiek 12 Wie blijft vooral in gebreke bij het inzetbaar houden van de oudere werknemer

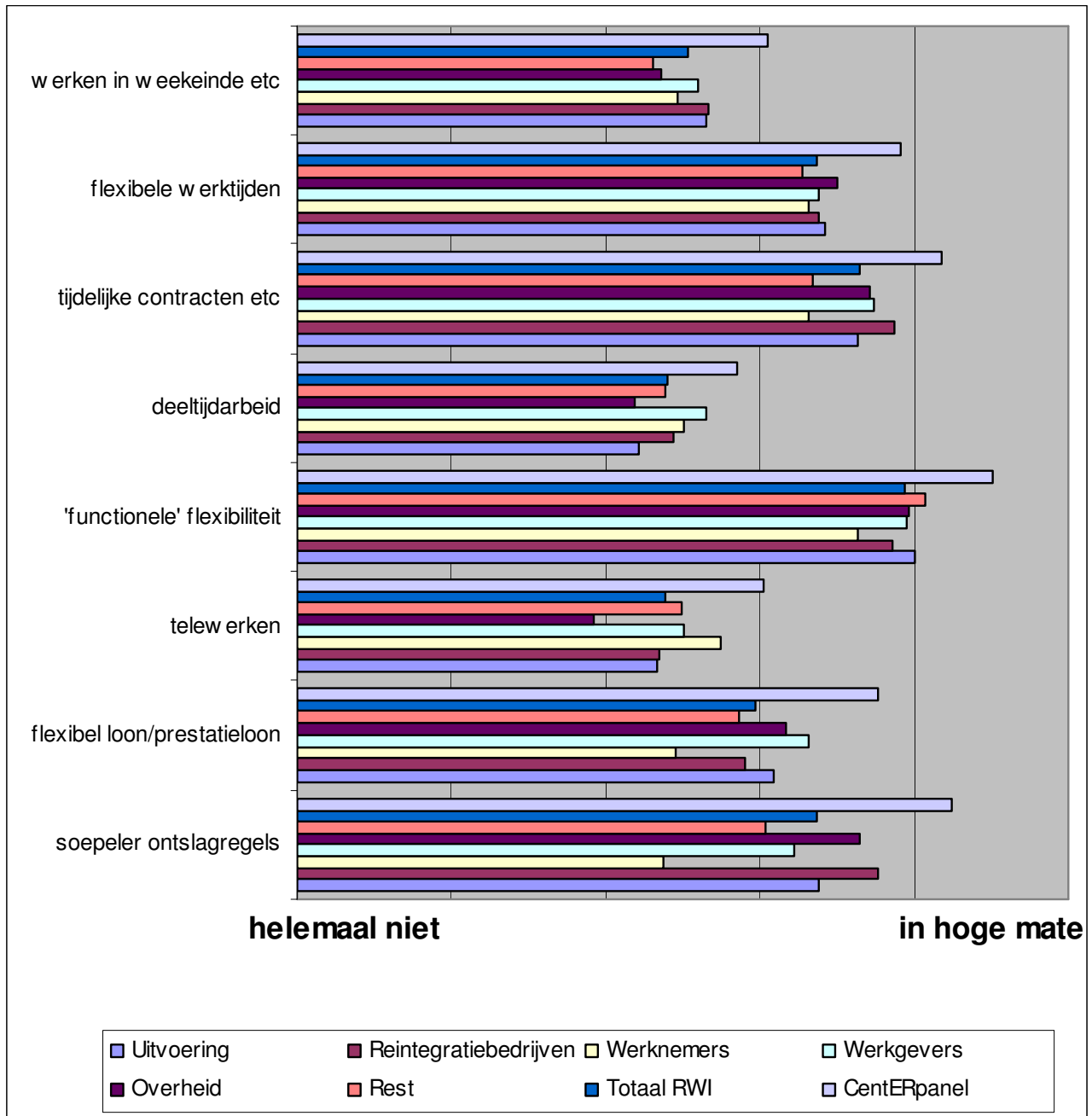
Grafiek 13 Wie heeft de sleutel in handen wat betreft het optimaal combineren van zorg en arbeid?

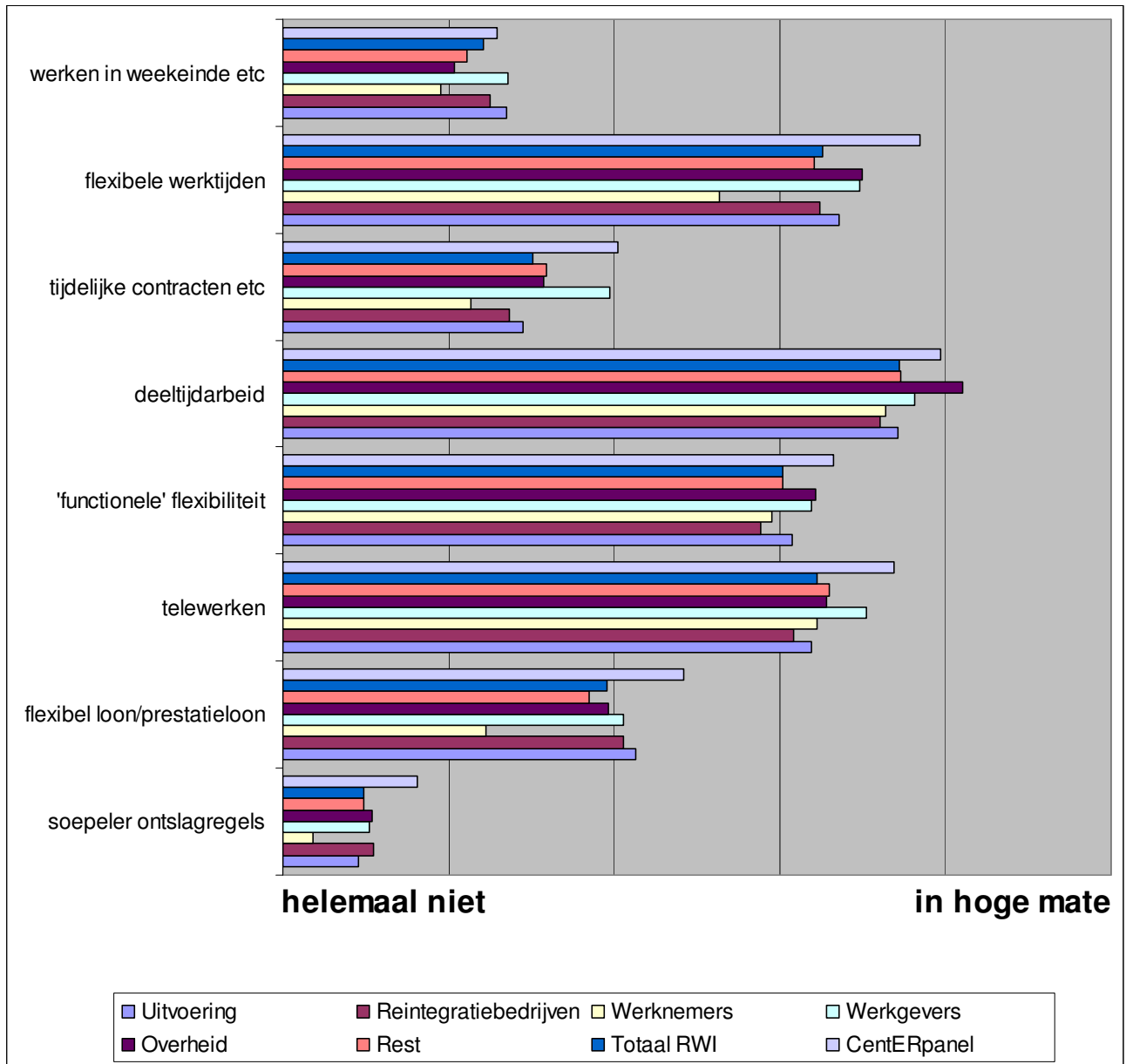
Grafiek 14 Percentage mensen in de bijstand dat inzetbaar is op de reguliere arbeidsmarkt

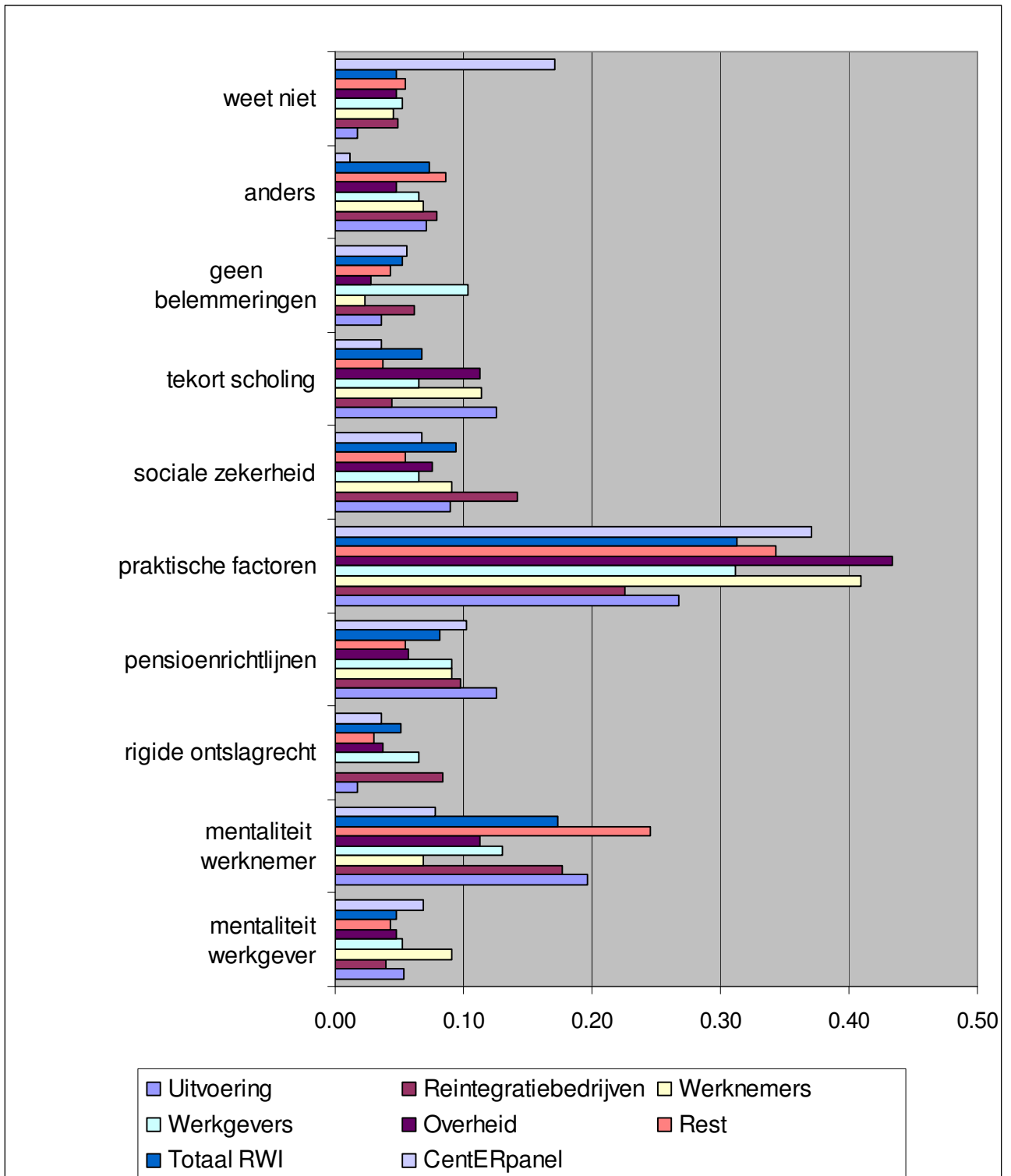
Grafiek 15 Beoordeling van de door werkgevers gewenste mate van flexibiliteit

Grafiek 16 Beoordeling van de door werknemers gewenste mate van flexibiliteit

Grafiek 17 Grootste belemmering voor meer externe mobiliteit

Grafiek 18 Doel huidige levensloopregeling

